

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl. (14 franci.)
Pe $\frac{1}{2}$ de an 3 fl. (7 fr.)

ZIARISTICEI ROMÂNE!

Încă deodată cu nașterea foii «Ungaria» mă cugetasem la titlul de deasupra, care voiesc să se refereze la acea ziaristică română, carea și acum mai susține încă între români ruginitele și pocitele idei de împărăție și împărat.

De mult tot caut între șire. De mult tot caut impulsul. . . Dar după toate combinațiunile serioase am trebuit să devin — și mai în urmă — la convingerea aceea: că toate acelea ce apar în ziaristica română în favorul monarhiei și a principiilor împărătești, nu sunt eflusul adevăratelor simțeminte românești, ci simplaminte sunt numai niște reclame în favorul camarillei, ba mai ales chiar și a rușinoasei reacțiuni austriace.

Lucru firesc, că de câte-ori voiam a pași contra acestor idei ruginite, și în interesul ideilor de libertate și de independență a patriei, în ziaristica română, atât de bătucită la cap pentru împărăție și împărat, — nu-mi aflăm loc. Și nu cu atât mai inadins, cu cât ziaristica noastră în privința unității de monarhie și

împărat merge până la nebunie, ce o să arat mai jos.

Deci spre a putea lupta pentru ideile de independența de libertate, și neatîrnarea țării noastre, că adevărat: «Ungaria are să fie un stat independent și neatîrnător» mă hotărâri a scria acest articol în foia «Ungaria»; protestând, de și batăr unicul, contra încopcierei cauzei române cu politica de unitate a monarhiei, a reacțiunei, ori a unei camarili împărătești — vienezee.

Și în contra încopcierei cauzei române în modrul aci citat, protestez cu atât mai hotărît, cu cât anul 1848—49. ne-a desamăgit pe veci de a ne mai vîrșă sângele nostru pentru acea politică de grădătoare.

Politica acesta absolutisică a fost după a mea convingere, și cred că și după convingerea a tuturor elementelor române mai de pondezitate — o mare nefericire pentru români; căci numai prin aceasta politică am ajuns noi românii la starea deplorabilă de astăzi: aducându-ne adevărat aceasta politică în contrast cu independența țării

noastre, cu patria noastră mamă, cu interesele ei și cu ungerii de o soarte cu noi.

Dar o să stau aci, și mai 'nainte de toate s'o întreb pe ziaristica română, — carea susține contrariul: — că ce am căpătat noi pentru averea și scumpul nostru sânge, vărsat pururea întru interesul monarhiei, și al tronului împărătesc. Spună?... Ce am primit?! ... Ce avem dela nemți?!

Ce am primit în schimb...?! Dacă nu aceea — că chiar noi fostii fii credincioși ai camarilei deveniram prin politica împărăției din 1867 formalmente esarendați ungerilor. Va să zică: Chiar acelora furăm estradați din partea nemților, contra cărora tot aceea politică împărătească ni-a folosit de instrument, așa la anul 1848—49, ca și mai 'nainte...

Și apoi acelea puține drepturi, cari le mai avem astăzi și acelea sunt câștigate mai mult numai prin dieta ungară și prin unguri, ma multe chiar fără sprijinul și ajutorul nostru. Va să zică: Acea ce avem, le avem chiar dela aceea, contra cărora noi ne luptasem și ne uniserăm și cu camarila și cu muscalul; — excepțiune făcând aci față numai de acei români, cari sângeraseră în tabera lui Ludovic Kossuth; dar pe cari nobili și adevărați români însă, ziaristica română i-a dat uitării, precând pre renegații împărătești, cari vânează numai drepturi personale și privilegii personale pre contra masei credule — îi strigă și declară de naționaliști mari și înfocați.

Ori nu vede și nu simte ziaristica română că ea, când și acum mai ține la politica împărătească din trecut, nu numai că îl espune pre cel mai bun popor român nobilei mâinii a ungerilor acelora, cari sunt însetați de libertatea și independința patriei, a patriei noastre a tuturor; și că îl espune numai din caprțiul ei van, prostogan și nebun: — dar că chiar atunci, dânsa comite totodată și un negru păcat de sacrilegiu, păcat în contra pietății acelea, carea trebuie se-o poarte în inima sa fiește care fiu față de sângele vărsat al părinților și care sânge strigă la ceriu pentru dreptate, și pentru o dreaptă răsbunare.

Ar și trebui deci să zic aci, că ziaristiceii noastre de sângele părinteșe puțin îi pasă și că cătră umbrele a celor ce s'au jertfit în interesul politiceii împărătești puțină dragoste se arată a avea în peptul seu.

Căci dacă ungerii la 1848—49 s'au luptat contra nemților, ear românii s'au ținut strîns de nemți și nemții mai apoi pactând cu ungerii, ni-au dat pe mâinile lor, atunci întreb: cum vine dar mânia și ura ziaristiceii române (?) asupra ungerilor și nu asupra nemților, căci eu asta n'o pricep.

Unde-i mintea?! Unde-i rațiunea?! Unde-i logica sênătoasă a ziaristiceii române?!

Dar să fiu și mai bine priceput: — Căci din ce se cugetă cineva mai mult asupra acestui fapt istoric, carele nu se poate tăgădui, cu atât mai inadins easă la iveală,

că ziaristica noastră nu numai ca e «homo durissime capacitatis», — dar totodată și reutăcioasă și și fricoasă.

Vorbească însă dovada:

Dacă «A» se bate cu «B», cară «C» ține cu «A» pânăce îl bat pe «B», apoi «A» așa se 'npacă cu «B», că pe «C», pe tovarășul de mai 'nainte îl lasă pe mânilor lui «A», — atunci întreb eu, că cum și prin cine este «C» eludat?! — Oare nu prin «A»?!!!

Ear dacă astfel stă adevărul, ce om cinstit nu poate să-l nege, dacă numai nu ar voi a falsifica lucrurile, cunoscute de altcum — așa zicând — de lumea 'ntreagă; atunci fie-m permis de a întreba ziaristica română frânc și oblu, după cum ea firea mea românească: că are ea oare pricépea 'n-

treagă, când ea și până azi mai animează încă poporul românesc pentru tronul nemților, pentru unitatea de monarhie, și pentru politica absolutistică.

Ei dar ziaristica română î-și are logica (?); — căci ea și până azi se mândrește de faptele românilor săvârșite în interesul politicii nemțești. Le aduce acestea fapte românilor drept exemplu de imitat și pre viitor; ce după a mea părere, și a celor ce se știu cugeta, nu va să însemne nici mai mult, nici mai puțin, decât a-i ținea locului pe cei rătăciți: — și aci zace — miliția ei.

Am scris limpede și frațiește, ca frate la frate: — așteptând ce va mai aduce cu sine ziua de mâne.

F. Bozgan.

ELEMENTE UNGUREȘTI ÎN LIMBA ROMÂNĂ.¹

(Dr. George Alexi.)

(Urmare.)

ȚAGLĚ, CICLĂ: pointe [Cihac: Diet. II 534]. Doauă împrumutări deosebite. Cea de 'ntâi să basează pe o formă mai veche unguească **czákla* [Cf. Nyr. XVI. 410]; cea din urmă își are de geamăn cuv. generalizat *csákla* (*csáklya*).

ȚEREMONIE: *czeremonia*. «Spălarea este numai *ceremonie*» [Bar: Cat. Calv. 53]. Originalul țărămonie nici l'am cetit alt-undeva, nici cred să obvie. Acest cuvint fu înlocuit apoi cu cuvint slav sau grecesc foarte probabil din. I. Calvină chiar așa, cași cuvintul *Catechism*.

Cuvintul țărămonie azi e omis și e folosit în genere numai *ceremonie*. În limba poporului nu e cunoscut nici acesta, introdus fiind și acesta de noauă direcțiune latinisătoare.

ȚEH: corporation, corps de métier [Cih. Diet. II. 431.] ung. *czéh*. Acest cuvint obvine în cele mai multe limbi slave care moment dusă în croare pe Cihac de-l luă drept element slav. El era de credința că românimea și acest cuvint are de-al mulțami slavismului întocmai ca cea mai mare parte a culturii sale; neconsiderând teritoriul unde să află *ceh*, *cej*, *cij*, *ci*. Dacă cercăm mai afund vom

¹ A să vede Ungaria anul I. pag. 232. 254. 273. Anul II. pag. 3.

cila însă că cuvîntul îl aflăm în Ungaria și probabil că *czéhi* vechi l'au transplantat în românește dinpreună cu compoziția aceluia: *țineșter* = *czéhmester*.

ȚĂGARĂ: *czigáré*, un cuvînt nou care îl auzim pre ici colaea pe la noi.

ȚEL, ȚIL: but, dessein, projet, intention, mire, bouton du fusil [Cih. Dict. II. 432]: ung. *czél*. «A nimerire cilu» [Mall. Dict. 62]. Originea-i dubie Cihac îl ține de slavism, că-i de origine ungurească ne dovedește în-câtva înprejuraarea că îl auzim mai cu seamă la românii de aici.

ȚIFRAȘĂ: *czifrás*. «Fata birăului să poartă tare țifrașă» (Arad, Com. Bihariei.)

ȚIMIRJ: schild, wappen (Iszer: Wörterb.): marque, signe, nouelir armoiries [Cih. Dict. II. 535]. *czimer*.

ȚÎNTIRIM: coemeterium, sepulcretum: ung. *czinterem* (Lex. B.) «Te roagă la maica să ne 'ngroape 'n țintirim pe unde oamenii vin» [Pop: Trand. 17]. «Te du la maică-mea și deschide ușița căci eu vin prin țintirim» [Gaz. T. 1886. 151].

ȚIPEI: calceus, crepida: schuh: *czipellé* (*czypellö*). Eacă ce scrie *Măngiuea* în «Familia» din 1884 n. 7. «Cuvîntul e folosit mai mult în plural: *czipej*. Etimologia o putem cerca prin *Monti* în dialectul Italiei: Vocabulario dei dialetti di Como (Milano 1845. 249. 253. și 368. pag.): sciapei, sciupej, sciupej, zipei. *Du Cange*: Glossarium mediae et infimae latinitatis (Parisiis 1840—50. VI. 933.) Acest înțeles îi dă cuvîntului: «Portet quilibet nuntius mazzam liqueam sine poena in manu ut cognoseatur, nec vadant in *zeppelis*.» Tot acolo (935): «Et si fuerint zochule magnae et altal cum *zipello* etc.» «Din română trecu în l. sêrbă *cipela* și în maghiară: *czipő*, *czipe*» E dubiu.

ȚIRCĂLAN, ȚERCĂLAN: compass, cerele, couronne, aire autour du soleil, de la lune (Cih. Dict. II. 535.) *czirkalom*. «Locul pre unde să bat parii îl desêrnează cu un cêrcilam original» (Pop: Trand. 185.)

1) **ȚIRCĂLĂU:** zirkel (Iszer: Wörterb.): circinus (Lex. B.): *czirkalon*.

2) **ȚIRCĂLĂU:** steuerschreiber (Iszer: Wörtreb.): scriba vectigalis vulgo: rectificator commissarius (Lex. B. *adó*) *czirkalo*. Lexiconul de Buda află în el vorba latină «*circitores* vel *circulores*».

ȚORFĂ: putaine, garee [Cih. Dict. II. 536.]: *czafra* dubiu.

ȚUC: baiser, faire du bruit avec la bouche en baissant [Cih. Dict. II. 536.]: küssen (Iszer: Wörterb.) Că din ungurecul *cs* cum sa făcut *cz* nu 'mi pot esplieca; țin însă de probabil, că cuvîntul este împrumutat din ungurește. Nu numai limba de azi dar nici limba veche română nu cunoaște cuvîntul *țuc*: *csók* de și forma: *a țuca* ne arată destul de învederat că oarecând a trebuit să existe forma acea fiind aceasta o formațiune denominală din *țuc*.

A țuca e un cuvînt binișor lătit ba pot zice pre adese e folosit în înțelesul: «küssen» d. e.:

ȚUCUMITE eu pe tine

Și pe asta lângă mine.

(Comit. Arad) și

Cacuruz cu frunza 'n sus

Țuca-i gura cui l'o pus

Că l'o pus cu patru boi

Țuca-i ochii amêndoi.

(Bănat)

Țuca-i gura unui om,

Care mă seulă din somn;

Țuca-te lele pe tine,

Că mai am pe oarecine.

(Pop: Tr.: 173, 174, 175.)

ȚUKÊR: *czukor*. Adese ori obine în părțile de dincoace și în bănat.¹

ȚULAP: **czolop*, (*czölöp*) tot pre acolo.

ȚIACĂU: introdus mai cu samă de ficeiorii eștiți din cătunio dela ung. *csákó*.

¹ Ba putem zice că mai pre tot locul. Pre unde am fost eu (Bistrița, Năsăud, Dês, Cluj, Turda, Abrud, Sibiu, Brașov), tot cam așa am auzit și numai foarte rar *zihar*.

CIACLĂ: *croc* (Cih. Diet. II. 53) *csáklya*. Cihac îl crede de origine slavă (Nyr. XVI. 410).

CIANGĂU: *csángó* porecla ungurilor în Moldova. Vezi Cih. Diet. II. 488.

CIAPLĂU: *csapló*; (ostorsudăr) lătit cu deosebire în comit. Arad și Bihariei.

CIARDĂ: *csárda*; comit. Arad și Biharia.

CIATLĂU, **CETLĂU**: *garrott*, *ron-din*, *tortoir*; [Cih. Diet. II. 488.] ung. *csatló*.

CETLUERC [E folosit prin celo mai multe locuri în forma *ciotăluerc* care încă e și mai usitat decât *celluerc*. **TRAD.**] garotter [Cih. Diet. II. 488.] ung. *csatol*.

CIOANTE: *csont*; folosit mai ales numai în plural. Să poate mai cu samă auzi în acele locuri unde e mai intimă legătura între români și maghiari.

Cine despărțește dragi

Tragăi corbii *cioantele* pe sub copaci.

(Pop: Trand. 17.)

În singular l-am auzit de la o cătană de român care după «*topistrac*» spunând o poveste mai lungă, după fiecare bucată bunișioară ca să se convingă că ascultat e, și oare confracții lui nu au adurmit cu toții, să întrerupea cu vorba: *ciont*, la care ceialalți în semn că nu dorm trebuia să răspundă: *leves, leves*.

CIONTOȘ: *csontos*, comit. Aradului.

CIALĂU: *csaló*, tot acolo.

CIĂLȘAG: *csalfaság*, dtto.

CELUESC: *tromper*, duper (Cih. Diet. II. 488.): *csal*. »Șerpele *celui*-mă și mâncăi . . .» [Paul. 9. 78, 87, 93.]

Bade vină de-i vini;

De nu, nu mă *'nclui*.

[Gav. Tr. 1880. 204. 206.]

Nu-i voinic să se găscască

Pre ea să no *'ncluiască*.

[Pop: Trand. 30.]

Facă deducțiunea Lexiconului *B.*: «*a Lat. celo, -us, -are quia qui decipit celat veritatem*» [V. Nykőzl. XIV. 440.]

CIĂLȘAG: *csalásság, csalfaság*. «Ba eu nu te-oi slobozi că ți portul românesc și mă tem de celășag (Pop: Trand. 31.)

CETERNĂ: *rinne, dachrinne* (Iser.: Wörtb.): *csatorna*, din coace de dealuri.

CEUCA: *csóka*, folosit adese cu deosebire în jurul Szalontei comit. Bihariei și prin com. Aradului.

CIGĂ: *cochlea, limax, domiporta; trochlea, artemon, rechamus, fucula; turbo* (Lex. B.): *shecke, winde, hebe-winde, krahn, kreisel, ein kinderspiel*, (Iser; Wört.): *csiga; fölvonócsiga; esigajáték*. [Cih. Diet. II. 490.]

CICOȘ cuvint bihărean. Titula ficiorilor cari merg pre noapte cu caii la câmp. Ung. *csikós*.

CINAȘ: *cinoș*: «Doamne că *cinașe* să mai poartă: Arad, com. Bihariei și părțile Clujului.

CIPCĂ: *csipke* aproape pre tot-locul. Însemnarea încă ne arată împrumutarea din Ungurime (*spitze, spitzen*).

CIPCĂZĂU: *csipkező* (vas). Un instrument cu care face suciul găurile pre peptarele cele de sărbători. [E foarte rar usitat, mai ales numai de clasa industrieșilor. *Trad.*]

CIRIP: *cserép* «am o casă acoperită cu *cirip*.»

CIRIPĂLESC: *csiripel*. În com. Arad și Biharia.

CIRIZ: *csiriz* folosit de păpucării și cizmașii români.

CIZME: *bottine, bote*, [Cih. Diet. II. 492.]: *csizma*. Obvine și ca nume propriu încă a. 1672 în un registru de vânzare «Cismariul» (Hașdău: Arch. I. 8.)

Pe țermuri de Dunăriță

Merge dalba Tudoriță

Cizme roșii tropotind.

[Hașd. Cuv. B. II. 509.]

Noi suntem soli înpărățești

Cu curele *husărești*

Și cu *cizme* căzăcești.

[Gaz. T. 1886. 143.]

«Cu cât dai cizmele ? «Cu cinci bănci!»
(Com. Bihariei.)

CIOPOR: tropeau de bestiaux (Cih. Diet. II. 491.) *csopart*: »Stăpâne pre noi să nu ne lași, că vor veni târgurile și ni-i face *ciopovărele*. (Trib. 1887. 1—3 Misteriul de crăciun Hătegan). «În cale ț-o eși un *ciopor* de turturele.» (com. Krassó-Szörény), Cuvînt foarte lătit vezi: Nyközl. XIV. 440. și sêrb: *copor*: grex porcôrum.

CIORGĂESC, CIOROESC: copiose et cum strepitu profluo, mano (Lex. B.): rieseln, rienen (Iszer: Wörterb.): *esorog* «ploauă de *ciorăește*» comit. Arad.)

Crăjmăriță d'oi muri
Nu mă 'ngroapă 'n temelen
Ci mă 'ngroapă 'n birtul tîu
Că capul cătră *hordătu*
S'aud vinu *clorovind*.
[Și păharêle ciocnind.]

[Gaz. T. 1886. 20.]

E folosit pre-tutindenea.

CIORGĂU, CIOURGĂU: *csorgó*, (Lex. B. 25.)

CIOROBOR: quercelle, dispute (Cih. Diet. II. 491.): *csör-pör*.

CIOROSLAN: *csoroszllya* [Az ekevas elött levő vas] ferul dinaintea plugului din grindă.

CIOS: *csösz*, folosit des.

CIOVĂRGĂU: *csavzrgó* com. Arad.

CIUF: *csuf*. «Taci tu *ciuful lumii*» (Arad.)

Pân'- ce's bade cam negruță
Nu's la tot *ciuful* drăguță.

[Gaz. T. 1887. 12—IV.]

CIUFULESC: *csufol*: «Gêncelesc și *ciufulesc* limba românească» (ST. 179.)

Să te 'nvăț bade-a minți
Copile a *ciufuli*.

[Gaz. T. 1887. 10—III.]

CIUȘAG: *csușág*. Arad și părțile apusene a comit. Biharici și Cojocnei.

CIUCUR, CIUCURI: 1) cirrus, fimbria (Lex. B.): franse, quaste (Iser: Wörterb.); (rojț, bojț) *csokor*. 2) grobe bauer hosen (Iszer: Wörterb.)

Drăguța dmitale sa 'necat
Și *ciucurii* briului
Stau deasupra riului.

[Gaz. T. 1886. 186.]

Pre tot locul să poate auzi. [Cih. Diet. II. 491.]

CIUMĂFAIE: datura stramonium (Lex. B.): stech, dorn, rauchapfel, stachelnuss, tollkraut, igelkolben (Iser: Wörterb.) *csudafa*. Vezi Cih. Diet. II. 491.

CIUMĂU: *csomó*. «Un *ciumău* de duhan». C. Arad.

CIUMURLESC: [meg-]esömör[-]lik]. Să poate auzi în comit. Arad și Biharia.

CIUNG, CIUNT, CIONG, CIONT: mancus, truncus, mutilus, (Lex. B.): ver-stümmelt; stamm, stock, klotz (Iser: Wörterb.) *csonk*. «*Ciungii*, orbii și schiopii adu-i aicea.» (Evang. 71.) «Mai bine îți este țic *ciung* să intri la viață» (tot acolo 121.) «Voinici *ciuntii* în bătălio» (Hașd. Arch. 57. 1525.)

De o-aș putea căpeta
Cositolei i-aș *ciorta*

[Gaz. T. 1886. 282.]
și Cih. Diet. II. 490.

CIUPERCĂ: agaricus campestris (Lex. B.): fungus [Sine. Elem. 84 edit. a. 1780]: feldschwamm (Iser: Wörterb.): *cseperke*-(gomba). «Ma trimês măiețuța să euleg *ciuperei*; *ciuperei* n'am găsit» (Dor. 18.) (Cih. Diet. II. 494.)

CIURDĂ: *csorda*: «Aceste *ciurde* 's *ciurdele mele*» (Pal. 97.)

CIUHE: *csürke*, com. Arad și Biharia.

CIUEȘ: *csürhês*. Tot acolo.¹

DĂMB: colline, tertre (Cih. Diet. II. 495.(: *domb* (Mall. Szót. 46).

DĂRAB: *darab* (Mall. Szót. 55.) «Ei îi dederă lui un *dărab* de pește fript»

¹ Spre orientarea cetitorilor observ că studiul de față fiind scris în l. ung. deci pre seama publicului unguresc auctorul a folosit semne acomodate spre înlesnirea expresiunii cuvintelor. Așa d. e. c=k ț=c de aci urmează că cuvinte începătoare cu c obvin sub litera ț pentru aceea pentru-că acele în studiu original erau scrise cu c.

(Evang. 56). «Dintr'un dărab iş face foc, din tr'alt dărab Dzeu.» (Baz. Cat. Calv. 28.) «Vini soare pre picioare că-ți voi da o dărabă de malai.» (Pop: Trand. 5.)

«Pentru un dărab de caș
Face strėmbă minteaș.»

[Gaz. T. 1886. 56]

În Ungaria mai pre tot locul.

DĂRGĂLESC: *dörgöl* com. Arad.

DEHOD: *dehogy*; mai rar în com. Bihariei.

DEREȘ: 1) rubican (seulement des chevaux) (Cih. Diet. II. 495.): *deres* (v. Nyk. XIV. 440. 2.) *prügelbank*. Nyk. XVII. 116.

DICHICI: *dikics* aparat folosit de păpuțari.

DOBĂ: *tympanum* (Lex. B.): *dob* (Mall. Szót. 56.) Ca nume personal în o sriptă de vėnzare din a. 1581: Ignat *Dobos* (Hașd. Cuv. B. I. 29. Cih. Diet. II. 495. Nyk. XIV. 440.)

DOLGOZESC: *dolgozik* «Da ce faci vecină?» «Da încă mai dolgozesc prin grădină» (com. Bihariei).

DOLMANĂ: tunică (Al: Gramm. 230) *dolmány* com. Arad.

DONȚ: *tuber panis* (Lex. B.): *das* *ausgelaufene v. brote* (Iser: Wört.): *dícz*, *rėsturnoi* (la pãne). Referitor la *n* intercalat avem ca esem plu: *minutus*: *mă-runt*; *canutus*: *cãrunt* etc. Vezi Cih. Diet. II. 496.

DĂRĂBAN: *gendarme, garde, soldat* (Cih. Diet. II. 495): *dărabant*: «Aga ispravnic pre dărabani» (Hașd.: Etym. 482). Mai original e însă *dorobant* (pedestrașii din România)

DRĂGĂLESC: *drágul* comit. Bihariei pre ici coalea.

DRICALĂ: *derckalj*. Lățit mai preste tot. În Biharia și în forma: *dricari*.¹

DROT: metalicium, vulgo: drahta (Lex. B.) *drot* (Mall: Szót. 56.)

DUDĂU: tigo de eiguē, mauvaises herbes, brousailles (Cih. Diet. II. 496.): *dudau*.

Oltule pe malul tēu
Crească iarbă și *dudău*.

[Gaz. T. 1887. 24—IV. pre v. Oltului.]

DUFLĂ: *dufla*. În com. Arad și Biharia după Lex. B. de origine latină (37 pag.)

DUGĂU: *dugó*. Com. Bihariei.

DUHĂNAȘ: *dohányos*, fumător pre-lângă Szalonta.

DULĂU: *düllő*, prin părțile ungurene.

DUNHĂ: *dunna*, *dunya*. Cuvint Bihărean.

DURAC: *durák*. Un joc de cărți.

Cine joacă de-a *duracul*
Nu-ș mai imple sacul.

[Proverb Bănățan.]

DURGĂLESC: *gördül*. Tăvălitul bu-tioului sau a calului pre spate. Biharia.

DURUȚ: *darocz* (Mall: Szót. 55.)

DURJULESC: *dörzsöl*. Biharia.

DIĂLOG: *gyalog* «Dela Tinca până la Orade diălog am mers.» (Biharia).

DIPLĂU: *habena, froenum* (Lex. B.): *zügel* (Iser: Wörtb.): *gyeplő*. Acest cuvint îl întâlnim atât în dicționarul de Buda cât și celelalte atât în forma *diplău* cât și *deplău* cea ce ne face a presupune un *d* mai original. Fiind-că în ungurește atare formă nu este ci pre tot locul *gy* trėbue să-l presupunem ca substitutul aceluia. Mai sus am amintit că lumea mai cultă elimină sunetul *gy ny* etc. și pentru acea și unde obvine un atare e însemnat totdeauna cu *d* ori *t*. [Cih. Diet. II, 495.]

DIERTIATARTĂU = *gyertyatartó* mai rar prin Biharia.

DEJĂ: *dézsza* (Mall. Szót. 55.) Bihar, Arad.

DEJMĂ: *dézsma*, pretutindeni.

DIAC: *discipulus* (Lex. B.): student, schüller, lăciner, kantor, sãnger (Iser. Wörtb.): *diák* (Mall. Szót. 55.) «Eu stefan *diacul* am scris» (Hașdeu Cuv. B. I. 26 1577. II. 53. 54.) «Eu Sărban *diacu*

¹ În Comit. Cluj. Solnoc-doboka, Bistrița-Nă-săud e usitată forma *derceai*.

meșterul mare a tiparelor» (Pal. Epil.)
 «Pe mine mamă mă îngroapă la ușa bisericii unde cântă *dicii*» (Baladă Băn.)
DILIȘ: *gyűlés*: convontus. Comit. Arad și Biharia.

ENE: *ejnye* prin Biharia.

EPULET: *épület* dtto.

ERDEBIR: *erdőbér*, tot acolo, să poată auzi și prin com. Aradului.

ERGHELAȘ, *ERGOLAȘ*: (hărgălaș) (Lex. B.): vegetus, vividus, agilis, alacer (Lex. B.): viv. fougoux, prompt (Cih. Dict. II. 497): *fris*, *gyors eleven* = *ergelős*.

ERCĂZESC, *IRCĂZESC*: *érkez-ik*. Să aude mai cu samă în gura acelora cari vin mai des în atingere cu ungurii d. e. «Dimineața am *indulit* și sara am *erkăzit*.»

ERCĂZAȘ, *ERCĂZIȘ*: *érkezés* d. c. «Vină la noi!» — «N'am *ircăziș*.»

EȘTIȘUG: *istenség* «Miluește ne doamne după mare milostea ta și după multul *estinșugului* tău» (Hașd. C. B. II. 215. 216. anul 1600.) Înțelesul nu-i prea chiar¹ și espicarea aceluia dă de piedeci

¹ Firește, dupăce este vorbă de *estinșug*. *Eștișug* este reu cotit.

mari; cu toate acestea rămâne însă dubiu că oare acel cuvint ung. *Istenség* li corăspunde în fragmentul amintit acel cuvint obvine de trei ori înainte.

ESTERGĂ: *esztergy* (Mall. Szót. 65).

ENDULESC: *ÉNDLESC*: *indul* «Am *endăluit* târziu și *megiș* am *erkăzit pontoș*» (Comit. Bihariei și Arad) destul de des folosit.

ÎNGĂDUESC: *permitto*, *sino*, *admitto*, *concedo*, *potestatem do*; *ignosco*, *parco*, *veniam do*, *absolvo*; *condono*, *remitto*, (Lex. B.): *erlauben* *zulassen*, *verzeihen*, *vergeben*, *nachlassen*, *erlassen* (Iser: Wört.): *enged*. Cuvint comun comentat prin atâtea și atâtea dovezi din trecut «Am *îngăduit* să te atingi de ea» (Pal. 54). «Doamne aceasta lor nu le 'n gădui» (Dos: Psalt. Introd. 48.) În limba presentă încă mai pre tot locul. (Vezi Cih. Dict. II. 509. Nyk. XIV. 445.)¹

(Va urma.)

(Din ungurește.)

Ion Pop C.

¹ Vezi observarea dela litera C cu respect la 7.

SZÉCHENYI ȘI POESIA MAGHIRĂ.

(Urmare.)

V.

Ori ce simțire mare la a cărei cunoștință ajungem fie acea amorul unei fete sau iubirea de patrie, ne desvoaltă încrederea în noi și ne oțelește propusul sau mai bine abnegarea. Internul lui Széchenyi conținu înpuns, mâncat de năcasuri și trupești și sufletești, nemulțămît cu cariera și națiunea sa, persecutat de visiunile nesperanței, mâncat de chinurile amorului încă în asta și-a aflat mântuirea. «În gust și simțese valoarea internă.» «Ori-oât de nefericit is, simțese că în mine să desvoaltă un spirit mare.» În profunzimea simțului esprimat de acest

mare spirit precum și în agerimea vederii sale, siguranța țintei defipte, neobosita-i persistință, energia miraculoasă a activității sale și contopirea ferică a idealului național prin muncă națională.

Cu agerimea privirii spiritului mare privește stările noastre de deplâns. Vede cum s'a oprit desvoltarea vicții noastre politice sub greutatea relațiunilor inimice. În apărarea involuntarie a formelor libertății politice, tamându-le pre aceste de infectare, apară tot odată și atare drept, care are deja rēcit de tot și era chiar mare pedecă în desvoltarea deplină a puterii naționali. «Acolo unde nu-i națiune numai o particieă mică privilegiată coia-

lați țereni: acolo capul lucrului e naționalizarea: ființa politică a unui fiecareu». Resbelele constituționale ungurești ne prezintă patriotismul în un amestec tulburat cu interesul de clasă; unirea acestora deja-i o imposibilitate aparința lor deodată formează însă dricul prosperării și invingerii noastre. Spirit în adevăr spirit, comun, care reprezintă ideea culturii, înăvuirii, și unității naționale; folosește învțăturile valoroase a străinătății și exploată toate isvoarele puterilor naționale fiind gata a învăța, lucra și a abziice de sine în interesul viitorului, a să innoi în perepere și moravuri: un astfel de spirit nu este în Ungaria. De câte ori nu-i plesnește prin cap cugetul că: oare nu sa publicat deja sentința de moarte a acestei națiuni? postind și răbdând mult acel spirit care zorea după fapte. Vede că numai în spiritul poezilor traeste cuget mare național, numai lor le șoptește visuri neperitoare; aceste visuri singure, nu vor conduce însă nici când la sigurarea fericirea și mărirea națiunii adeva la scop. Acele idei numai prin defigerea de ținte noauă și îndeplinire în politică, prin apropierea continuă a vieții sociale, renașterea și îndrop-tarea activității practice: să vor putea realiza. Să ne încredem în noi și viitorul nostru și să știm lucra și jertfi, pentru el.

Széchenyi a servit tot ceea ce a recunoscut cu privirea străbătătoare a marelui său spirit tot ceea ce i-a plăcut. — «După o luptă internă nespūsă, ce ținu mai multe zile, în o anumită oară mi-am jurat că voi cerea toate spre redestep-tarea și prosperarea națiunii mele de-aș rămânea chiar numai singur, de mi-aș pune chiar capătul.» «Intre înprejurările noastre nefericite unde în serviciul statului atât regele cât și patria o despicată în două, ear pre cariera civilă doar chiar temniță îl așteaptă», dar totuș grăbește înainte. Călătorește și învață, planisază și ustenește, scrie și vorbește, pretrecându-și însuflește. Cetește dreptul comun angles a lui *de Lohne* și urmărește și studiază cu mare băgare de samă viața și lucrul fabricelor engles; se cufundă în

ideile lui *Voltaire* cantând edificările de canale franco-italiene; chiar așa de cu mare zel, studiază instituttele banali, animalice și economice a țerilor apusene cași viața și raritățile artistice. Ce diligență de fer trebuie să desvoalte ca să suplinească cele ce le-a petrecut ca alătura cu *Wesselényi* să poată cunoaște bine și cu fundamēt patria; înștitutiunile, referințele și poporul aceleia! Aceasta capacitate mare neprimind alt don decât numai *puterea*, mijloacele ducerei în deplinire a aceleia trebuie să si-le câștige prin muncă spirituală și materială. *Széchenyi* fu cel dintâi și mai ne obosit muncitor al națiunii sale, carele voi aș mântui patria prin lucrul național. Nu e mai puțin de admirat și aceea lucrare a sa care nu a fost menită a decurge înaintea ochilor publicului. Să răfuește cu sine însuș în o lucrare de 24 tomuri cuprinzind nenúmeratele-i epistole cari i-au servit scopului său în rugările, sfaturile și deslușirile ce da altora. În aceasta privință din nou nu putem asemăna pre nime cu el decât pre *Kazinczy*. O deosebire mare există însă totuși între epistolele marilor reformători. *Kazinczy* adeva avea credința că oarecând epistolele sale vor eși în publicitate și în fiecare propușțiune dă câte-o trăsura la acel ideal în al cărui formă ar dori a apărea înaintea posterității. *Széchenyi* în cele mai multe casuri scrie, mai totdeauna neprecugetat și numai atunci să mai reculege când să adresa cătră oameni mai mari în interesul unei sau altei întreprinderi ale sale. Dar în aceste scrieri ale sale, în aceste propușțiuni dure de multe-ori neînchiate; vedem noi chipul acelei idei care și-a alcătuit-o el despre patria sa.

Idealul său este: *patriă cultă, avută, liberă* și mai întâi de toate *magiară*; în care fiecare sau dacā nu majoritatea să aibă *stomacul capul și punga* plină. Defiit fiind acesta ideal să nēsui spre realizarea aceluia nu numai cu agerimea vederei și abnegarea de sine ei și cu însuflețirea sa nemărginită carea inspirato fiind de ideile sale fu isvorul principal al reușitei sale. La aparința sa iubeste și cel

mai neînsemnat plan al său chiar ca și ținta sa principală. Fiecare cuvânt ne face învedereat focul iubirei sau invidiei sale. Singur însuflețirea poate duce ideile în complexuri căci acea ne face mai curînd a simți decât a pricepe adevărul acelora. Széchenyi nu fu numai un lucrător și calculator bun, nu impuse numai prin aceste națiunii sale; ei și cu posesiunea atărour proprietați de cari nu aflăm în seclii întregi în o măsură așa mare și în o întimitate internă așa intimă. În densul împreună focul spiritului maghiar cu aceea ce să părea a lipsi din acela: ea *praxa* și *paciența*. Personalitatea sa influență și cu mai mare farmec a supra națiunii și a expresiunii celei mai intime a aceleia: *asupra poeziei* sale. Eacă dar unite voința sa tare și tenacitatea sa admirabilă cu iritațiunea și caprițiile spiritului; calculul sigur și aplicările practice cu fantasiile poetice admirabile; nobilismul vieții sale aristocratice, gingășiala, strictețea sa cu puterea convingătoare cetățenească, iubirea sa mare de patrie cu sbiciuirea necrutătoare a erorilor noastre naționale; maghiarismul cu europeismul. În adevăr par'că am auzi pre *Brut* a lui *Schakspeare* când «Casiu»-l miop al maghiarismului vechi îi face înputări. »Tu nu mă iubești Brutus.»

« — Greșelele tale nu «Casiu!» răspunde marele privind sabia care să o faci sfîrșitul dacă ar cădea cauza și patria sa.

Învățătura și năsuința sa este: a *simți, vorbi, lucra și a se feriți ungurește*. Cel dintâi lucru îi era deșteptarea simțământului național în acele cereuri unde era negles de chiar un seclu. Ca să putem simți ungurește mai întâi trebuie să vorbim ungurește. Trebuie să deșteptăm națiunea și încă mai întâi în limba sa căci numai așa poate fi vorbă de dezvoltarea ei. Ce măriață e icoana cu care ilustrează el aceasta idee în *Hitel*: «Cel mai puternic companion a *naționalităților* sănătoasă e *limba națională* căci *până când* *acea sustă și națiunea trăește* deși de multe ori nădusindusă; dacă însă *acea amuțește*, atunci patria nu mai produce decât răchită supărată care pentru cele întim-

plate își lasă slăbită eregurele cătră pământ.» La el cuvîntul nice odată nu a ramas cuvînt ei devenea *devisă, exemplu, faptă*. În istoria casăi magnaților face epocă ziua de 12 october 1825 căci acea e ziua în care sa auzit aci mai întâi cuvînt ungurese și încă de pre buzăle ofi-cirului Széchenyi și exemplul curajos, față în față cu batjocuri vedite, ală numai decât imitatori.

Urmă 3 november ziua nașterei academiei. Ocașiune dădu la jertfa aceasta a lui Széchenyi năvala lui Paul Nagy care încă înainte de asta cu 22 de ani coloră cu ocașiunea unei vizite la *Bükk* chipul națiunii maghiare lăsate; cu urmele sângelui său între colori negurate. Judele de tablă soproncan era de un naturel adevărat maghiar: azi în letargia oboselei, mâne în fierbințala mînicii izbucninde. Mereu își redica glasul în cauza limbii maghiare împrăștiind trăsnete asupra magnaților corciți și asupra cetățenilor indiferenți. Deja a treia-oră tunasă când în fine totuș află cele ca: «Nu cum va să devină limba maghiară jertfa năsuințelor germanisătoare ei să poate rezista atât acestora cât și domniei limbii latine: cel mai sigur mijloc e ca spre cultivarea și apărarea limbei contra inimicilor aceleia să se constituie reuniunea de știință Maghiară.» Să adresează cătră magnați pentru-că la ducerea îndeplinire a acestui lucru trebucau bani, bani și earăș bani. Acest cuget aceasta alusiune l'au provocat pre Széchenyi. În întregă istoria maghiară nu este citare mai alduită ca a lui Nagy Pál care cită spiritul lui Széchenyi. Széchenyi și adusă jertfa. Nimic nu ilustrează mai viu mărima spiritului său și tăria credinții decât acele câte-va șire cu cari își comentează pășirea se în «*Világ*». E trist, zice, că îl admiră și glorifică atunci, când eu pașul său nu facu decât *acea* ce-i fu dă-toria. «Veni-va timpul» zice mai departe «când mai mult să vor mira de *acea* cu respect la poziția lor înaltă și-au detras concursul lor de-la un atare obiect care propovăduște așa mult naționalismul și dezvoltarea aceluia: decât *acea* cari vë-

zînd folosul mare ce produce is dau concursul lor după putință». Noi deja după mai mult de-o jumătate de secol reprim spre densus, nu știm ce să admirăm mai mult: noblețta sau focul simțului aceluia? Cu atare inimă și astfel de idee a dat jertf: sa fundând academia. Aceleia va fi menirea, a cultiva și desvolta limba maghiară. A să îngriji de recăștigarea drepturilor și locului convenite ei e datoria legii, latirea ei, e a revoltaei sociale și literare. Faceă *statutul* ce il dă a 10-a tablă de lege din cele doauăsprezece: «*În Ungaria numai legea, porunca și judecata publicată Ungurește obligă.*»

Nesuința națională maghiarisitoare a fundatorului și planisatorului o continuă revoltantul limbistic neobosiver. O continuă nu numai în cărți ei în saloanele de adunări, în reuniuni pre terenul de emulare, pre stradă, pre tot locul unde numai i-se dedita ocaziune. O continuă cu deosebire în acel cerc pre care în străinătate il afla pre tot locul de reprezentant cel mai chemat și cel mai natural al ideii naționale și care aci și-a chiar perdit așa-zicînd legătura cu viața națională: în cereul lumii destinsă.

Avem în mână notițiile sale, il putem urmări paș de paș. Cât neceas și amărăciune câte ademeniri și înselăciuni și ce bucurie internă, după un succes așa neînsemnat!

«*Ce tip inforător e acela ce domnește în casele nobililor noștrii. Nice carne nice pește: Oare ce limbă vorbese? La adecă nu să vor ținea încă de nice o nație!*» Nu slăbește, ei cu o perseveranță miraculoasă remâne prelângă ideile sale indeplinind și misiunea conform jurământului depus oarecînd că poporul acestei patrie il va face *maghiar* și o *națiune*.

VI.

În propovăduirea ideii naționale, abstragînd cugetul și planurile esențialei să întelnește cu o agitația de acelaș spirit foarte vechi: cu poesia maghiară. În aceasta direcție el avu cea mai veche tradițiune și cea mai vivace

praxă. În strigătele de glorie și între gometele de moarte reprezentă în totdeauna sufletul național. Erau vremuri când sufletul națiunii nu trica decăt în câte-un suspin poetic. Sub Maria Teresia și Josif începu a alunga somnul din ochii națiunii ce durnea dusă; prin imaginile unei speranțe iritate și ele multecori critice și în anii domniei scurte a-lui Leopold chiar credea a sărbători redesteptarea națională. Sub Francisc abea să putea înpăca cu amara-i însălațiune; din când în când să însuflețește de cutare act eroic dea resculațiilor, dar slăbea curînd și doliul național era vîlul cel mai mare. Cu inima palpitândă în liniștea mormentală a reacțiunii așteaptă ea oare nu să trage înca clopotul mortal? Glasul și-l schimba de multe ori dar inima nici când ei, acca în decursul atător schimbări de secul întregi a trăit în maghiarism și numai pentru maghiarism. Dar publicul poetilor, așa numiții oameni, literații și nici aceștia toți, nu erau nece o societate dătătoare de ton în patria, nice conducătorul politic al acesteia. El trăca încă tot sub influința acelei simțiri carea i-o inspirasă încă în tineretă: *Diófa* a lui *Baroti*, alegoriile mai mult sparioasă decăt pline de speranță din *Hajó* a lui *Vivág* și visiunile amară din *Vállozások*, jeremiada frumoasă *Romlásnak indult* a lui *Berzsenyi* și *Felkölt Nemesség* și *Tizennyolczadik század* tot a lui, îndoelele funeste din *Zrinyi* lui *Kölcsey*, *Mohács* și *Rákosi szántó* a lui *Kisfaludy* și *Carol*, lamontările tragice din *Mikes bája* și *Magyar költő de Vörösmarty*. Rușinea eufundării naționale negura melancolică a ruinei, din care prea adesă lipsește speranța unui viitor mai bun, pare mai mult numai evoluțiunea instinctului vital: eacă motivele ce dominează în poesia maghiară și în lumea ei sensibilă. *Széchényi* a simțit până'n capăt această legătura și a prețuit sprijoana aceasta ce are a o mulțami poesiei. Aceasta a pastrat cu credință, cel puțin în o clasă a națiunii, simțul și limba națională care el voi a o face de simț și limba a întregii națiuni. Cariera sântită prin poezie nu căștigă numai public nou poe-

siei noastre ei ne dede idei și rezultate noauă.

Simțul comunelor fapte cari ardeau în acelaș gând și să năsuciau spre acelaș scop, au pus pre buzăle lui Széchenyi acel cuvânt însemnat care-l exprimă în prima sa opistolă adresată lui Berzsényi: «*Önézéssel mondhatok: rokonok vagyunk*». În aceasta adresă dă espreșiune unei gând dintre cele mai carateristice a istoriei politice și a literaturii maghiare: afinitatea politicului cu poetul maghiar în scop și simțire. Națiunea a mai avut politici și poeți a căror cărări mult-puțin au convenit la olaltă, dar de când poetul *Zrinyi* a realizat-o aceasta așa ștrelucit în cariera sa, idea afinității lor dormita. Széchenyi a redesteptat-o dând satisfacție atâtor lupte și necasuri așa zicând fără succes. Nu numai o deșteptă pot zice cu un singur cuvânt ei în toată directiva sa o și reprezintă. Poesia maghiară totdeauna a cultivat cu credință acel teren, ca să producă simțire maghiară; dar Széchenyi fu primul bărbat de stat, care recunoscă atât cu gura cât și cu fapta însemnătatea politică a acestei simțire desemnând pre talmăcitorii poeți ai simțirei naționali, ca nunciătorii chemați de schise așa zicând șanturile dinaintea poesiei noastre. Nu avem azi politic, atunci încă nici așa, care să arete mare legătura și iubire față de poesia noastră în cugețări, espreșiuni și fapte ca Széchenyi. Operele sale is pline de citări, de prin poeții nostri: deja în *Hitel* amintește mai de multe ori, pre Berzsényi, Vörösmarty și Petőfi. Pricupe deplina valoare a vorbelor și carierei lor față de viața națiunei; valoarea sprijinului ce-i prestează lui. Ungaria noauă ce vöcște a o alcătui să fie mai simțitoare, mai mulțămitoare față de poeții ei decât cea de acum: «Până când în alte părți fantasia poetului să redică ca vulturul în aer și mii de oameni is împărțesc focul inimei lor plângend și rizend cu densus: la noi nu cucează a să redica ca nu cumva să-și pearză penele. Și dacă totuș cucează a să rădica înfruntând neguria, vifor, fortune is admiră singur înălțimea la care

s'a rădicat, aproape fără spectatori.» «Capacitățile noastre poetice ar merita o soarte mai bună.»

VII.

Pre Széchenyi însă nu-l atrasă spre poeți numai intimitatea motivului cu a scopurilor sale și înrudirea alcătuirii sale spirituale. Le era înrudit nu numai în simțemintul și activitatea patriotică ei în toată întrogitatea spiritului său ba așa zicând și prin reminiscențele tinereței sale. Puterea poetică, alegerea eficace ce influința asupra inimei și fantastici, aranjarea, puterea alcătuirii și vorbirii să ține între acele donuri mari a sufletului nostru, cari azi le numim cu mult mai aseunsă și misterioasă dar despre elementul vital în care să poate aventa deja putem zice mai mult. Simțire perceptibilă, puternică, fantasie vie și productiveră: eacă condițiile și elementele constitutive ale naturii poetice, care totdeauna produce dacă nu laudă cel puțin roade poeziei și dorinței respectivului poet ne lipsind pre lângă bucurii nice suferințele. Széchenyi era o natură politică fără oarecare directivă poetică deosebită pentru aparință și fără desvoltarea artistică, a formei cea ce ne arată el încă și în desfășurarea ideilor sale practice. El nu avea talentul pentru alcătuirea unei poezii, dar miile de părți a cărților și vorbirilor sale; imaginele asemănările espreșiunea sa are efect asupra noastră chiar ca fragmentul unei poezii mare, espreșiunea unui mare spirit poetic. Varietatea tonului său, satira și pathosul său, vițiu-rele și puterea subjectivității sale ce palpita în toate, esplosiunile fantasticii sale cari doară nu are tot acel efect asupra noastră? Și când auzim aceea, ce «*cetește în stele*» despre pustiirea grözavă a națiunii, auzim cu inima sbocotindă și răsuflatul reținut; au doar nu simțim cași când am umbla oare unde pre aproapele «infernului» lui Dante, prin acca căldaro secretă a spiritelor omonestii în care să ferb poesiiile mari la focul puternic a pasiunii și la lumina orbitoare a fantasia

Înainte de a-și câștiga forma finală? Ca să-și câștige această formă a gândirilor sale: avea încă în tinerețe poftă mare. Husarul erou al luptei, de-la Leipzig să străduca după lauri poetice pregătindu-se de a deveni poet. Serise *versuri germene* începând lucrarea unui roman mare și proba a traduce pre *Plato și Child-Harold!* Aceste încercări însă nu i-au succedat și continuarea lor li-o împedecă misiunea cunoscută. Széchenyi nu a devenit poet ci eroul părții prime din marea trilogie epică națională — care întocmai ca partea primă a tradițiilor mari naționali, ca «*Buda halála*», încă e tragică și finește cu jertfirea eroilor mari. Dar Széchenyi în toată viața sa rămăsă amic al poeziei cotind mult și delectându-se în florile spiritului cu simțire fierbinte și cu conținut fin și reluând înainte pre cei mai mari: *Dante și Shakspeare, Moliere și Göthe, ei și Voltaire și Rousseau, Lamartin și Chateaubriant, Byron și Moore, Tasso și Alfieri, Rückert și Schiller.* Cu deosebire îi plăcea «*Don Carlos*» a-lui Schiller a carei idei multe cași cum la-ar fi născut cariera și spiritul său; «*Manfred*»-ul lui Byron în care un spirit mare poeti îl conduce chiar de-asupra acelor povărnise, unde a rătăcit și amărit și el atâta; mai plăcute îi era «*Essai*»-rile lui *Montaigne.* Dacă își alege numai un scriitor, rămâne pre lângă *Mihail Messir* a-cărui apucături fine, deșteptarea ager-vězătoare, liniștea vieții și paciința tare, de sigur a-desă-ori i-a liniștit turburările chinuitoare a inimii, minții și nervilor săi. Că cât are de a-i mulțami cultura sa și efectul ce avu, nu-i lipsă a demonstra mai departe. Aceea apoi, că ce tare s'a adăncit în ei, poezii și scriitorii lui favoriți ce amici sinceri i-au devenit, ne arată *Wesselényi,* care îndată la începutul amicitiei, lor caracterisă întreaga cultura lui Széchenyi de *estetică.* De cântareții maghiarismului era însă cu un fir mai strâns legat decât de *cei mari.*

Această legătură o simțese și profetii crizei naționale. Ba ce e mai mult: cu instinctul simțirilor mari încep a presimți că s'a născut acela, pre care l'au așteptat. Presimțese ceva din viitorul ce

le era în mâni. Îl încunjură cu concordiă frățască în care era contopită iubire ambițioasă și speranță. Tinerul nostru conte încă când câștigă onoare numelui maghiar în lupta de-la Leipzig, fu salutat de poezia eșită din moda maghiară, mai mult pentru a îndemna în viitor în rimi și a clepiade curioasă prin *Ádám Horvath Palóczy* în care să uneșto hăiducul curuț cu vechiul predicator consacrat. Cine fu Széchenyi încă în 1817? De unde-i acea lumină care să desfășura înaintea poetului șinorat:

*És majd érdemiden, melyeket eddig az,
Ily járallan uton nem levé más, igaz
Hisségednek örök disze, sok ezredig
Tartó oszlop emelkedik!*

Adecă:

Și meritele-ți câștigate
Pre căi, atât de neumbrate,
Ca cari pân' azi zău nime altul
Nu facu, ne-urmându-ți pașul:
Ca *memorand* «credinței» tale
Va sta în veci, ca stâncă'n vale.

Singur rătăcește încă în ceață și eacă să rădică înaintea unui vechiu înfocat și deja pre calca victoriei înaintează spre stălpul său. Când explodează simțul maghiar din oficerul husăresc, când aduce jertfa, când își publică ideile în viața comună maghiară și se acată de roata Istoriei ca să-l miă mai repede și înainte: din tufisăle *Holiconului* maghiar răsuna la adresa sa salutară care-de-care mai animată.

Contele *Iosif Desewffy* glorifică pre fundatorul academiei în oda ocațională «*A szép példa*» pentru care censorul din *Kassa* pentru-că o trecu cu vederea, și avu destule neplăceri. Doară pentru versul:

«*Nem német ám még a haza s nem is lesz*»

Nu-i nemțască patria
Și nice nu va fi.

Și iară *Péczei*:

Ochiul unei nații mare, jace pre tine
Erou! cluptă munca — seclului — cea gre,
Numele mare-ți fi-va pre ceriul ce-o urma
O stea strălucitoare ce'n veci va lumina.

Versul îl publică «*Minerva*» din Ungaria de sus cu un mic distichon sub fotografia lui și «*Társalkodó*». Ear Széchenyi mulțamește deosăbit lui Péczeli. Nimănui în întreagă literatura noastră nu i-a succes a imita așa bine și așa viu limba, compozițiile, figurile ba și chiar fraselile lui Vörösmarty ca autoriului curând amuțit al acestor poezii. În urechea lui de sigur Fuga lui Zalán i-a sunat și în a noastră încă suna ceva din densu. Pre lângă imitatoriul lui Vörösmarty și Czuczor încă aduce jertfe pre altarul poeziei. În epigrama sa titulată : «*Széchenyi Ferenczhez*» lauda pre tată, ea cu atât mai mult să poată redica pre *fin*. În o odă a sa «*A hazafihoz*», care în colectiunea versurilor sale poartă numele lui Széchenyi, îndeamnă floarea națiunii contra hydrei ce-i umbla prin ceri, pâna când în «*Ki az?*» saluta spiritul deșteptat prin acea. *Garay* încă își scrie oda sa către Széchenyi «*A századok hőiséhez*» în «*Serlegdal*» cel din-tâi aldămaș e a contelui mărit salutând «trenul pestan» când pleacă cu marele *Széekenyi* către Pojon. *Szekács* în «*Aurora*» din 1835 alătura cu portretul lui Széchenyi ne spune în vers că și acea poartă de fer s'a deschis înaintea lui care s'a *opus* și Hunyadeștilor. Poeziile aceste și toate celelalte din aceasta epocă conform timpului și pre calapoda odei glorifică în general pre Széchenyi. Talmacii voinței naționale pre acela, care a știut-o redica mai puternic a o presenta în colorile posibilității realizabile și dând esemplu cu mintea, inima și mâna a începe lupta grea pentru acea.

VIII.

Aceasta năsuință avu mai înainte de toate lipsă de un centru puternic și zădul mare a lui Széchenyi de a face un centru de acesta putem zice că a fost o tărăitoare față de întreagă literatura maghiară și viitoriul ei. L'au învățat referințele englesă și francesă, luând bune exemple și din risipirele italiene și germane că viață curat națională; constitu-

irea, dezvoltarea și întărirea națiunii fara de o capitală în floare, nu să poate. El o părintele adevărat al *Budapestei* de azi după-ee el fu acela care mai întâi aduce pre tapet unirea *Budei* cu *Peșta* și botezarea acelora cu un nume. A forma un centru pentru politica viața, socială agromiei, literaturii și ărții, în care să ajungă la espresione spiritul comun și să influințeze, care să represinte puterea și unitatea vieții naționale, să defigă un scop comun diferitelor directive, să conducă și organizeze lucrul acelei: e singur gândul și meritul lui Széchenyi: «Patria nu să poate redica la înălțimea ei i-să cuvine pâna ce nu să vor uni parțile despicate a aceleia Buda cu Peșta.» Păturele, clasăle, confesiunile națiunii, singur aici pot și trebuie să se contopască cum să cade.

Propune, îndeamnă, însuflețește, că dicta să se transpue la Peșta; centrul circulațiunii sângelui național, să fie inima țării. Dacă aceasta ne-ar succede «am progresa o jumătate de seclu.» Acest gând să deseamnă în capul său isprăvind sute de feliuri de lucru, ca Peșta și înainte de a deveni centrul vieții politice să împământenească sau mai bine, să fundeze și transformeze viața socială. El cu unirea capitalei voește a unifica țara. Cu o muncă de douăzeci și unul de ani, alcătuește el marea sa operă a cărui reprezentante e Budapeșta: podul de lanțuri, pre care nici nu-și pusă barmă piciorul, tunelul de sub Várhegy. Câte gânduri și fapte, epistole și îndemnuri, vorbă și muncă ca să facă din o mare de pulvere și noroi un oraș european care să fie atrăgător, plăcut și comod atât pentru cel avut cât și pentru cel sărac.

Precum a ajuns un scop politic planul podului de fer spărgând zidul libertății de dare a nobililor chiar așa a împreunat nesuințele cari aveau înaintea ochilor dezvoltarea și împământinirea vieții sociale și economice naționale prin fugile de cai. Voi a atrage prin acea, fie pre cât de puțin timp, pre magnații noștrii la Peșta și a da nutremânt și sim-

tului național. Ce mândru privea Kazinczy cum tinea rost caii noștrii de rind cu cei englezești care pre potirele celor învingători ajungeau strofe de-a lui Kisfaludy, Vörösmarty și Kölesey. În toate ceva euget național. Kölesey face și șasé verșuri din care lui Széchenyi acesta-i place mai bine: «Scopul o lumina națională; ea să-l poți ajunge, contopeștoto popor maghiar!» Și oare nu ne am desbinat mai mult decât am fi nésuit spre acel scop? Casina națională și cu dēnsa toate cercurile sociale ungurești, de aca o fundă Széchenyi ea să adunc toate elementele culte în un rendez-vous plăcut și să aibă cortel ideile sale reformătoare; ba poeți, scriitori tineri chiar de el fură conduși de oaspeți de toate zilele. Dar Pesta numai atunci va deveni adevăratul focalar al vieții maghiare sociale, dacă și vinele economiei naționale de aci vor porni în toate părțile și aci să vor întruni carăș. Au doar' instituirea navigațiunea pre Dunăre, sfărmarca stâncilor rezistente de la poarta de fer nu. Pestei au adus și aduc cea mai grasă dare? Dar' florile culturii naționale știința și arta? Mai mare parte din agitarea sa științifică o are însă de sigur teatrul național, care de și nu e fundat și edificat după planul său, deveni chiar așa mama artei teatrale la noi ca-și academia sa în viața noastră științifică și literară.

Dar tot aca ce făcu Széchenyi pentru Pesta avu influința decisivă asupra dezvoltării și lătrrei repede a literaturii noastre. Precum reformarea lingvistică a lui Kazinczy o avut succes sigur numai sub influința lui Széchenyi, chiar așa ajunsără și nésuimțele concentratoare a lui Kármán la adevăr. «*Irodalmi szűllások*» ne dă un chip despre starea deplorabilă, indolența față de concurgerea la scopul

mare precum și referințele cari ar fi în stare a strămuta acașta arătându-ne esemple de prin Viena, Cașovia, Pojun, Dobrițin, Cluj, Peșta. Vesprim, Széphalom, Sümeg unde erau atari «quartiere literari». În Pesta încă dela finea seclului trecut era un atare cere literar redicat la valoare prin Carol Kisfaludy și Vörösmarty; dar pentru aca Pesta a remas tot numai aca ce a fost. Oraș literar nu am avut. Peșta încă numai prin Széchenyi a devenit când deveni Academia conducătoare și reprezentanta întregi noastre vieți științifice, car «Aurora» să făcu poetică cum să cade și jurnalele ce începeau a răsări încep a reprezenta și interesă și idei literare. Adunându-se la un loc, la focalariul făuritor al vieții naționale știința și poesia; capătă isvoară noaue și neașteptate. Ajung mai aproape de ideile culturii universale și lângă și laolaltă, mai aproape de urechea și inima națiunii. Comunicație, societate, școale în Peșta; cea ce înainte de asta cu patruzeci de ani pre vremea lui Kármán părea fabulos; formează literaturii noastre instinct, puteri, obiecte și public nou. Cu centrul vieții literare Széchenyi dă naștere celui dintâi oraș literar adevărat maghiar adunând pre rând aici, unde să aprinde idea și cultura națională alcătuind adevărata atmosferă electrică a genului: toate spiritele.

Csokonay care la capătul seclului trecut peregrina mai toată Ungaria abea îș adusă aminte de Peșta; Kazinczy numai când îș visita amicii venea aci; Kemény și Petőfi deja în Peșta lui Széchenyi cearcă literatura maghiară.

(Va urma.)

Zsolt Beöthy.

CEL DIN URMĂ STĂPÂN AL UNEI CURȚI VECHE.

(Urmare.)

VI.

Generărița dăduse chiar cea mai splendidă scrată la care erau adunați mai mulți oaspeți ca totdeauna. Lucru natural că croul zilei era Kahlenberger, Don Jouanul regimentului poreclit de colegii lui cu numele de «*famöser Kerl.*» Și cu tot dreptul era mare vânător având un câne apporteur foarte bun ear dânsul nici când nu găta cu povestile; știea Democritul lui Weber aproape de rost, vorbea puțin franțuzește ba doar' chiar în aceasta limbă ceti romanele lui Paul de Kock, ear' damele pre unele, numai merge toate nebunesc după el. D'apoi se'l fi văzut cum juca? Acum încă îl admira întreagă societatea. Elisabeta era în raiu când dânsa cu el ear' la glumele ce el făcea rîdeau cu lacrimi.

Un maior bătrîn care ținea societate văduvei generalului făcu observarea că acei doi tineri așa se vîjesc de bine încât numai cununia lipsește ear' când se va face acea el bucuroș vine ca nănaș, pe asta și dete mâna. Un sub locotenente vorbea despre cauțiune care pentru Elisabeta — carea de sigur o are deja — este «*bagatelle!*» Muerea unui oficial din cereul lor zicea că prea bucuroasă ar' fi de față pre de-acum într'un an la ospetul tinerilor, la care observare generărița și răspunsă că: — *Es versteht sich!* Un inginer spunea lui Kahlenberger că: apoi în locul casei acceti vechi trebue să edifice o villă frumoasă a cărei plan mâne o să îl prezentez. Pre asta Kahlenberger risă una cu hohot și fiind-că nu voi a-i spune Elisabetoi cauza risului său acea să prefăcu mâniaoasă. Cu un cuvînt toți considerau pre Kahlenberger de mire și glumele și risetele erau generale.

La bătrînul tată, stăpînul casei, nime nu se cugota și nici nu băgară de seamă că chiar intrasă în lăuntru. Mai

întâi l'a văzut cumnată-sa, apoi Elisabeta și ambele erau p'aci să tipe temîndu-se că ear' va fi ceva scandal. Văduva făcu omn musicei să încete și luând oaspeți de braț îi presentă pre fiecare lui Radnothy care respectând ospitalitatea tradițională se nēsui a-i primi pre fiecare cât se poate mai amicabil. Oaspeții abea puteau ajunge la vorbă, căci fiecare privea pîrul lung barba în disordine și vestimental de călătorie curios al bătrînului Radnothy făcînd între ei câte o observare cam aspră. Mai bine s'a știut afla și acum Kahlenberger care la moment începu o vorbire de aproape o jumătate de oară care o continua și mai departe de nu'l întrerupea Radnothy când cu semnul când în o limbă nemțaseă stricată spunînd că puțin pricepe el din toate acele, o foarte trudit și voește să se culce.

Kahlenberger se plîngea amicilor că el trebue să învețe și pantonimia dacă vrea să poată vorbi cu fiitorul său soeru. Maiorul se îngrozea de necultura lui Radnothy care nu știea nici nemțește și el fu vicecomite. Sublocotenentele își dete espresiune nimirii ce'l cuprinsă esclamînd un: «*curiös.*» Oficialul de față aminti numai că zău, Ardealul încă e departe de cultură. Inginerul își propuse că mâne o să-l desemne ca pre unul dintre nobilii maghiari aproape de perire și 'l trimite la «*Illustrirte Zeitung.*» Aceste toate le șopteau ei numai între dînsii dar chiar și în conversație încă se făceau alusiuni mai fine. Damele casei erau foarte rușinate și-l escusau pre bătrînul cum numai puteau, nu se puteau însă destul bucura că nu a fost nici un scandal și continuară potrecerea mai departe încă și mai cu voie.

Radnothy sta în chilia sa, era treaz dar' mai liniștit ca până atunci însă de tot trudit. L'au părăsit mânia, necasul speranța și bucuria și locul acelu-a îl luă

o morositate o melancolie puternică. Mai d'în.ăi a scris epistola și a trimis bani fiului său moribund apoi s'apucă de făcutul testamentului. Serica mereu udând hârtia ici colea câte cu o lacrimă, în introducerea deplângea soarta patriei și familiei sale și decăderea aceloră. Apoi amintind înprejurarea că acum nu mai există suveranitatea face concluziunea că poate dispune după plac peste averea s'ă deoarece aceea nu mai poate trece la coronă. Esprimându-și părerea de rău că s'au scos din vigoare întocmirile străbune, incredință averea fiului său cu aceea condițiune că sub blăstem s'ă nu cuteze a vinde ceva din d'nsa căci dacă aceea va ajunge în mâni străine nu ar avea liniște nici 'n mormânt. Înșirând că ce a poșezut și ce poșeză dovedi că moșia străbună e neștirbită de-oare-ce numai cumpărătura a vândut, și nici nu s'ă va știrbi de cumva nu o vor știrbi-o cei bezirkeri. Spunea că după mamă nu a rămas nici fiului său nici ficei sale nimic de-oare-ce aceea — cam patruzeci de mii — constatând în auritul, bani și contracte acele s'au pierdut când o ars casa. Pasagiu de pasagiu scrisă apoi că toată averea mobilă și imobilă o lasă fiului său care însă e dator a o mărita cum trebuie și din ziua cununiei în decurs de zece ani - obligat a plăti ei sau succesorilor ei o sumă care corespunde la a treia parte din averea întreagă solvind și până atunci interesele regulat. Aceasta însă numai atunci e obligat a-o face dacă Elisabeta va abziec de căpitanul Kahlenberger și s'ă va mărita după vr'un patriot maghiar fie din Ardeal fie din țara ungurească; la din contră o eschide din tot ce are d'nsul și atunci dacă s'ar întâmpla că fiul său s'ă moară mai curând.

La casu când fiul său ar muri atunci denumește de crede școala superioară din Aiud în care a învățat și el și care cu ocaziunea pustiirilor din revoluțiune a suferit mari stricăciuni din partea românilor și e una dintre cei mai puternici proptele a protestantismului și naționalității maghiare. Testamentul era lung și

trebui afară de aceea s'ă aștepte mult până-ce sosi preotul și economul cari l'au subscris ca martori. Când a fost cu toate gata iș lăsa capul pe measă și ascultând sunetele muzicii ce străbăteau până în chilia lui, suspina des venindu-i în minte zilele trecute; când adurmea când s'ărea 'n sus uitându-s'ă la luminarea ce era mai trecută. Chiar atunci s'ă înprăștieau oaspeții depărtându-s'ă și trăsura cea de pre urmă. Luă într'o mână testamentul, în cealaltă luminarea și porni către dormitoriul cumnatei sale.

Generărița era încă trează și dișura voioasă cu Elisabeta despre evenimintele zilei car când intră el acolo ambele îi săriră înainte. V'edeva iș esprima părerea de rău ca nu a luat și el parte la petrecere care a fost *non plus ultra*. Elisabeta sărindu-i în grumaz îi povesti ce om bun e Kahlenberger, care i-a promis că va esopera concediu de arme pe seama lui și va veni mai în toată săptăm'ena la v'enant. Cu purtarea aceasta prevenitoare voeau a'i mulțami quasia moderațiunea avută și a mai stemp'era înc'atva amărăciunea cauzată prin conturile adunate bin'șor de când s'ă dus de acasă.

Radnothy nu zis'ă nimic ci luă epistola primită din Milano și li-o dete s'ă o cetească.

— Nu crede — zis'ă v'edeva — tot lucrul e numai spoit ca se-ți poată mai bine stoarec bani. Geza așa-i de sănătos ca mine care pe toată ziua cap'et de trei ori reuma în chiliile aceste rele.

— Las c'ă scrie Kahlenberger la Milano — adaus'ă Elisabeta — căci pre el pre tot locul îl cunosc și vor avea grijă de Geza.

Radnothy nu r'ăspuns'ă nimic nici acum ci luând portofoliul pus'ă pre masă înaintea v'eduvei doau'ă bancnote câte de-o mie și zis'ă: — Aci e suma ce dătoresc pentru v'iptul, vestimintele, quartirul și creșterea Elisabetei. Am mai trimis încă câte ceva și până acum, dar' cu toate aceste v'ed că e puțin căci ofl creșterea ce a primit-o e ner'ăsplățiveră; dar' acum nu prea am nici eu bani.

Apoi șezu și luând testamentul îl ceti în toată întregitatea sa.

— *Tyrann!* — strigă văduva începând a jura nemțește, franțuzește în proză și 'n poezie. Apoi dând pe ungurește îi declară că de creapă pământul Elisabeta tot a lui Kahlenberger va fi să știe că ea sângură va depune cauțiunea apoi să lăsă de jumătate amețită.

— *Ach!* — ofta Elisabeta, mai mult însă nu-i veni în minte din «Wilde Rosen» și începu a plânge cu hohot.

Radnothy întorcând spatele văduvei să uita la fică sa a cărei lacrimi par' că'l atingeau puțin. O lua pe brațe și sărutându-o pe frunte îi zise cu blândețe:

— Îți mai aduci aminte puiul tati de balul ce l'a dat fie iertată mamă-ta acum is trei ani? O cum să nu căci știi că atunci ți-am făcut noi haină nouă de culoare rosa? Erai încă micuță și totuș ai atras atențiunea tinerețului, ai jucat mult și doamne ce bine jucai ciardașul cu fiul comitelui suprem! Sărmana mamă-ta plângea de bucurie că te purtai așa modest? Așa că nu-ai uitat pre acel tîner? El e un copil foarte bun și nu-i ambițios de loc căci el prea bine știe că nu există deosebire între nobil și magnat. Cât de curînd o să ne viziteze. La bătrânul Radnothy pre 'necetul ear' să vor afla pretinii sei vechi, din când în când vom da și câte-un bal. Ear' vei putea juca cu dînsul. Dar' dacă ți-ar cere mîna ângerășule...? Eu nu voi fi contra dacă te învoești și tu. Ce zici!

— Cumnatu a 'nebunit — strigă infuriată văduva care era foarte aprinsă că pentru ce cutează șogoru-său a-i întoarec spatele — nu știu că fiul comitelui suprem încă ast' primăvara și-a fidanțat o baronesă asta am auzit-o noi încă în Cluj, — și gesticula așa de puternic că vuclele-i falsă au sărit de la locul lor căzînd pre padiment.

Radnothy întorcîndu-să aruncă o privire plină de dispreț pre dînsa și cu o curtoasic sarcastică rădică vuclele căzute și le pusă pre măsură înaintea ei apoi sărutându-ș copila îi continuă:

— Da de tînerul cel blond care

te numea tot meru «mucrușca mea» îți mai aduci aminte? De mult n'am auzit nimic despre el, spun că tatăl său pric-tin vechiu al nostru e mort ear' el să aseunde prin țara ungurească. Cât de curînd poate să se întoarecă și apoi dacă va întreba că ce-i face mucrușca, ce se-i răspund?

— Ce? să fie nevasta unui tale fuga? Acea nu va mai fi. Eu am promis-o lui Kahlenberger, și a lui va fi să știi a lui va fi, să esalta văduva și lovi cu pumnul în measă de «*Fremdenblatt*»-ul sbură pre jos.

Radnothy nici acum nu o băgă în seamă ei adunînd foile căzute i-le pusă înainte cugetînd în sine, ceteste-ți foca și taci din gură. Nebăgînd în seama nici înjurăturile aceleia continuă conversarea cu fică-sa.

— Dar' tînerul cel palid modest, știi care îți aducea atâtea cărți cu chipuri și care a seris versul cel frumos la onomastica mumei tale pre hîrtie velin cu marginele aurite și plină de flori? A fost totdeauna copil harnic și de sigur ajungea mai mult ca tatăl său care mai sus de solgăbirău nu o putu scoate. Acum ce e drept nu poate lua folosu ștudiului, dar' pentru acea și acum meru invajă. Tatăl său ce e drept nu-i avut dar e econom bun, apoi știi tu că eu nici cînd nu am pus pond pe avere căci har domnului, am atăta cât să trăesc. Dacă te 'nvoești ve recedific curtea asta ear testamentul aci înaintea ochilor tîi il nimicece; veți trăi voi aci fericiți cum am trăit și eu cu mamă-ta. Vă cumpăr patru cai și îți comandez pre ziua cununiei o caleasă nouă. În tot comitatul nu o să fie mai frumoasă nevastă ca Elisabeta mea.

— *Du Unmensch!* Unui bieher voești să dai pre Elisabeta pre care o iubeste așa tare Kahlenberger — începu earăș văduva cu așa gură că și cățelul începu a lătra și mușca pre Radnothy.

Acesta își perdu răbdarea să rădică repede și în loc să să întoarecă cătră văduvă așa lovi de tare pre cel cățel căt țiuind una bună să cam mai dusă din

chilie schiopătând. Ea se luă fuga după câțel, dar' fiind prea curioasă se opri în ușă văzând că Radnothy ear' se apropie de fca și o înbrățișează cu foc.

— Mătușă-ta mâne se va rețurna ear la Viena sau unde-i va plăcea și aci nu va mai veni înderăpt până ce eu trăsese, — zise Radnothy lin. Tu însă vei rămânea aci lângă mine.

— *Scandal! Infamie!* — strigă generărița apropiindu-se de un scaun ea se aibă unde ameți. — Să mă alunge din casă, să'mi arete spatele, să nu vorbească cu mine, se-și bată joc de vuclele mele ear la bietul Figaro să-i rupă piciorul! *Ach* că nu trăsese acum bărbatul meu căci la moment l'ar chema la *duellum* și tot bucăți l'ar sfărma, pentru așa mari ofense; cae' așa ni, — și începu a arăta prin gesturi cum l'ar fi tăcat generalul pre Radnothy.

— Tu vei rămânea aci cu mine — continuă Radnothy netezându-l de pre fruntea copilei sale. — Nu e lipsă se te măriți așa curând, alege puilul tati căci ești destul de tână, pentru ce se te grăbești așa. Cel puțin voi avea timp a griji și mângăia pre sërmanul tēu părinte. Tu vei economisa în casă cu afară și punând toate în rënd vom trăi ca doi porumbi. Apoi vom face vèzute prin vecini și ear' se va începe viața de oarcând. Nu eugeta tu că eu tot așa tăcut o se fiu până-i lumea nici acum nu aș fi dacă nu m'ar apăsa gândurile și nēcasurele, numai să vèd odată pre fratele tēu acasă și să vèd odată isprăvite procesele aceste multe. Cumeă fratele tēu vine, aceea e sigur căci Dzēu ascultă rugăciunea fetelor bune. Apoi tu puile așa că ești bunii? Așa că nu vei părăsi pre tațal tēu acum la bătrânețe, nu-l vei mai nēcăji ei te vei purta ca scumpa ta mamă cu care așa de bine samoni? Numai acum ved eu că ești chiar ca numă-ta. Chiar așa era și când plângea și doamne mult plângea când pentru mine când pentru voi dar pentru dēnsa nici odată. . . .

Elisabeta nu zicea nimic și când tatăl sēu ostenit și mișcat până la suflet o

lăsă din brațele-i ustenite, se posta între tatăl sēu și vèduva neștiind că acum de care din doi se ține. Sē uita când la unu când la altu și ofta din când în când: — *Welch ein hartes Schicksal!* —

— *Elisabeth, komm zu mir!* esclamă vèduva.

— Puițul tati, vină scumpă cu mie, vine în chilia mea — șoptea cu dragoste tatăl sēu rēdicându-se de pre scaun și luând ear în o mână testamentul și'n cealaltă luminarea.

Vèduva ear repetă chemarea. Tata stetea în loc și aruncând o privire duioasă pre fca sa iubită porni cătră ușă și în prag se opri, pre un moment.

— *Hah Triumph! Triumph der Liebe und der Tugend* — declama vèduva strângând în brațe-i pre Elisabeta carei fugi la ea; apoi cu un strigăt de spaimă se aruncară pe divan, căci o poenitură grozavă făcu ușa care o trēnti după el sërmanul bătrēn care își căuta refugiu în chilia s'a părăsit fiind de propria s'a fca.

Era cătră ameaz; doauazi când se trezi Radnothy. După călătoria lungă și noaptea iritată ce avu durmi mult și acum se simțea mai trudit ca înainte de a se culca. Avu visuri grele și abea se putu înbrăca. Și înbrăcă singur săci Stefan încă în zori de zi porni la postă. Așa-i vinea de curios liniștea ce domnea în curte căci nece auzca gura vèduvei nece urletele cățelului nece șgomotul camerierei. În refectoriu încă nu află pre nime numai în coridor întēlni pre mica Mányi, care îi predete o epistolă.

Tăcut lua epistola. Era a vèduvei serisă cu negreală vènătă uscată cu porozēu auriu și încăreată tot cu acele ce le-a auzit prea bine eri. Ba după ce'l acusa cu tot feliul de crime i-i demānda că, testamentul se-l faciă bucăți la moment căci (adausă subtrăgēnd cu linie groasă): Elisabeta și pentru aceea numai a lui Kahlenberger va fi și a nimenui altuia se știe că tot ce are va jertfi pentru cauțiuno; nu's avisate ele pre casa lui pustio nice pre moșica-i inprocesuată. Intreagă epistola era atât de plină de tot feliul de amenințări și injurături încat obiectul ea

atare nu avu loc decât în un post script unde pre seurt îi aduceau la cunoștință că nece Elisabeta nece ea ne mai putend răbda brutalitățile, lui au plecat la Viena și nece nu vor serie până ce le va ruga el pre dênsele.

Băgând epistola în busunar sê puse în fotelul sêu și fără a ști ce vrea sê uita când la cuiburele de rendunele de sub streșină unda puiții ciripeau vioși prelângă muma lor și suspina; când la porumbii veseli cari sburau gugulind de pre poarta cu coșteiu și mornăi ceva în el; când la cănele mare care sê trasê lingusîndu-sê la picioarele sale și când îl agrăi, cu vorbele: «Tu Maroș credincios!» lâtra de bucurie — — — până ce în fine i-sê oprește ochiul pre mica Mányi carea încă tot acolo sta și merou facea semn sê tacă.

— Ce ai? — o întrebă dur.

Biata copilă așa s'a spariat că nu fu în stare a zice mai mult decât: «Dșoara Elisabeta!.....»

— Ce ai tu cu dșoara Elisabeta? întrebă și mai aspru.

— Când a tras trăsura înaintea ușii îmi dete epistola asta — — răspuse cu mare greu — — cu începui a fugi. — Pentruce fugi? mă întrebă. D'a vreau sê scol pe măriia s'a. Dar' pentru ce? — Ca s'îi iei măriia ta adio de-la dênsul căci așa să cuvine — așa i-am răspuns și am fugit. Dșoara fugind după mine îm dete o palma dar' acea nu ar fi bai dar' mi-a sferticat năframa asta frumoasă roșie care mi-a cumpêrat-o mie măriia sa doamna acum îs doi ani și jumătate, uite cum mi-a rupt'o....

— Nu plânge că îți voi cumpêra cu țio altă năframă mai frumoasă — zisê Radnothy strengându-o la sine ca și cum ar fi strêns pre Elisabeta. Apoi surizînd amar, se'ntuneacă, lăsându-și capul pre pept sê confundă în gândiri. Apoi deodată ca și când s'ar deștepta, strigă cu durere: «Hei Elisabetă... viperă... viperă...» și împinsê de la sine pre biata copilă carea spariată fugi la vale uitându-sê des înderêpt că oare măriia sa nu fuge după dênșea.

Radnothy ședea în cel scaun și nece

el sîngur nu știea că oare aievea a aruncat dela sine pre biata copilă. Luând car epistola vêduvei o receti și rupșe bucăți.

Barem' de mi-ar fi scris un șir numai, dar nu! Și eu acea a concrezut pre mătusă-sa. Baremi cât de cât sê-i pară rău că mă părăsește! De loc. Ba sê bucură, îl pare bine și eri pentru amant plângea dar' de mine nece capul n' o durea. Barem de vinca în lăuntru sê mă sêruțe când durmiam! Nu. Ba pălmuește pre biata orfană care îi adusê aminte ce-i este dătoria față cu tatăl sêu. Șerpele!... mai mult nici de nume nu vreau să-i aud. Mai am eu înc'un prune. Ficiorii și-așa iubesc mai bine pre tată decât fetele. Nu să poate sê moară,.... nu.... este imposibil — și punend mânele la olaltă sê ruga cu pietate vreme îndelungată și nice nu observa că economul de un pătrar de oară așteaptă acolo ca sê s'ntîlcagă cu el.

În fine îl agrăește economul și presentându-i o contă lungă ceru bani.

Du-te cere dela cumnată mea, du-te la ea, eu nu plătesc nice un crucer. Mie'm trebue banii căci ficiorul mi-e moibos apoi fică nu am... nu... nu mai am!

Economul facea din umeri și începe a-i povesti de dare, carea dacă nu o va plăti în cel mai seurt timp le vine execuția pre cap.

— Las' sê execuezê! Dee-mi înderêpt pămintele curiale, apoi plătesc; pâna atunci însê nici un cruceriu. Vie execuția, sune doba cum le place, nu mă doare capul. Dta vei promite mai mult și vei plăti totul cu brni uscați, pentru aceia căci — atunci scoțînd o hârtie de o mie floreni — plătește și apoi îmi dă seamă despre dênșea.

Nu's eu chiar așa de călic, le voi arăta eu că eu mine nu pot isprăvi eu una cu doauê. Aceasta încă e protest. «Vis inertiae.» Știi dta ce-i acea? Nu. Și mai bine. Fă ce îți-am demândat.

Economul trecu la afacerile economice dar' Radnothy nu'l asculta, recăzu car' în melancolia obicinuită și până la amezai nu sê mișcă din fotelul sêu. La prânz abea mănecă câteva linguri de supă și toată dupăamează numai acea întreba

că nu a mai venit Ștefan de-la postă, și la auzul știrii că nu a venit răspunde: «dar' va veni și va aduce veste bună...» Ear' s'ă pus' în fotolul s'eu și aprinse luleaua plângendu-se că încă numai câteva luni mai poate fuma tutunul cel bun vechiu. Sabia i-au luat'o dela maghiar acum îi vor mai lua și tutunul. Uitându-s'ă pre stradă și așteptând vestea bună îi căzu luleaua din gură și... adormi.

Pe înserate șoși Ștefan și în faptă adus'ă epistolă; cu mare grijă trezi pre domnul s'eu care o apuca repede și o desfacu. Ceti odată... o doana oară... acuş a treia a patra oară... s'ă uita la Ștefan și nu zicea nimic. Ștefan nu cuteza a'ntreba de domnul s'eu că ce-i în epistolă; nu de frică căci fața domnului s'eu nu era de loc aprins'; ei s'ă infioră de desperarea ce cotea din vehii far' de viață a sermanului s'eu domn. Radnothy lăsându-s'ă pre spate în fotoliu arunca privire chiar așa de miraculoasă pre Ștefan ca-și pre preotul care chiar s'ă apropia de coridor.

Preotul vinca din oraș și aducea doae epistole dela avocat. Una pre seama lui cealaltă pre seama văduvei. Radnothy instinctive stete locului și împinse dela sine epistolele, apoi luându-le totuși le desfăcu și le dete preotului se le ce-tească.

Preotul îi ceti epistola adresată văduvei; avocatul o făcea atentă că procesul lui Radnothy în puțină vreme ajunge la pertractare în Sibiu și ar fi bine ca și d'ensa și căpit. Kahlenberger s'ă s'ă folosască de influința ce o au în favorul nostru; tot așa și cu cecelealte procese. El cât poate le tot am'ănă până

s'ă vor mai alina spiritele dar s'ă temo de comisariu și ofiicerul găndarmeriei cari erau m'ânioși foc pre Radnothy. S'ă poate că ei s'ă urgez'ă lucrul și s'ă ajungă treaba ear la interogatoriul cea ce ar' fi foarte r'eu caei Radnothy neștiindu-se molcomi, numai ar strica, drept aceea ar' fi bine s'ă zică că încă o tot morbos. Epistola adresată lui era mai seurtă, bunul avocat cerea câțiva bănișor, cheltuele de proces îl ruga ca s'ă răm'ănă încă și mai departe tot morbos.

Radnothy făcea numai din cap și nu zicea nimic. Preotul s'ă dus'ă uimit. Radnothy s'ă uită lung după el apoi ear iș îndreptă privirea pre Ștefan și mereu tăcea. Astfel trecu aproape o vară; s'ă intunecase de tot. Acum s'ă redică cu mare greu și ea și când acum ar' răspunde preotului zis':

— Morbos sum, morbos voi fi. Nu trebuie s'ă mă fac... nu mă doare capul, ie-ie'm tot ce am... *nu am cui s'ă lis...* eu sum cel din urmă Radnothy.

— Doar' n'o murit dșorul Géza — întrebă repede Ștefan.

— Ba da! răspuns'ă Radnothy și gura îi remas'ă deschis'ă.

Credinciosul s'ărv pătruns până'n ad'neul inimei incepu a pl'ânge cu hohot. Radnothy asemenea aruncându-s'ă în brațele lui Ștefan, care era acum unica rămășiță a familiei sale pustiite și a trecutului inecat.

(Va urma.)

(Din ungurește.)

Paul Gyulai.

VITREGIMEA ȘCOALELOR ȘI A ÎNVĂȚĂTORILOR COMUNALI DIN MUNICIPIUL «BISTRITĂ-NĂȘEUD».

Motto: Fie tata cât de bun,
Totuși fișă prunci 'ndrum;
Fie mama cât de rea,
Tot îi strânge lîngă ea.

«Din popor.»

Ca să ne putem exprima obicitive asupra tezei de sub întrebare, trebuie să ne întoarcem înderept și să aruncăm o privire scurtă asupra relațiilor învățământului elementar din trecut.

Fostul district al Năsăudului s-a alăturat la comitatul Bistriței prin legea din anul 1876.

Așadară primul an școlastic în crănoașă a fost 1876—77. În acel an erau în tot municipiul 115 școli confesionali și 2 neconfesionali (școalele de stat din Rodna-vechiă și din Nimigia-maghiară).

Din 1876—77 până la finea anului 1888—89 numărul școalelor elementare s'a urcat la 130; dintre cari 103 confesionali și 27 neconfesionali.

În 12 ani școalele confesionali au scăzut cu 12, precând cele neconfesionali s'au sporit cu 25.

Regresul obținut nu se poate atribui preste tot doară slabițiunei confesionali ci împrejurării, că comisiunea administrativă comitatensă voind a defini «ad realitatem» caracterul unor școli confesionali, a fost nevoită a dechera 6 școli gr. cat și una gr. orient. de «școale comunale fundamentale» dupăce acelea sau susținut în «comun» din fondul central al școalelor grănițerești din fostul district al Năsăudului format din denariul tuturor locuitorilor foră deschilinire de confesiune.

Școalele numite sunt în: Borgo-Prund, Monor, Năsăud (2), Sângeorz, Telciu și Zagra.

Prin schimbarea caracterului lor, confesiunea n'a-perdut nimica dupăce în acelea limba de propunere a rămas tot

cea română. Dintre celelalte școli conf. s'au închis 5 și anume: cea izrailită din Tradam și Năsăud, una greco-orient. și una reformată din Șieul mare și apoi una vang. luterană civilă din Bistrița.

Ceasta din urmă deși nu fungează de sene, dar totuși și astăzi sustă.

Fungarea celor 4 de mai 'nainte a devenit ilusoriă prin inființarea școalelor de stat din Tradam și Șieul mare.

Pre lîngă cele 7 școale comunale fundamentale s'au mai inființat încă 10 școale pur comunale și anume, cea din Borgo-Tiha, Bistrița, Telciu, Salva, Rebra mare, Nepos, Ilva-mică, Ilva mare, Măgură și Maier.

Lîngă acestea trebuie să mai amințim și cele 8 școale de stat din: Cărlibaba, Borgo-Prund, Bistrița, Șieul mare, Tonciu, Buduș, Tradam și Colburile Rodnei vechi.

Școalele comunale s'au inființat pe baza §§. 23. 44. 15. 11 și 12 ai legii despre școalele populare.

Acești §§. sună astfel:

Toate comunele sunt deobligate să inființeze școale populare elementare comunale:

1. În înțelesul §-ului 23 al legii despre școalele populare atunci, deacă în comună seu nu este școală populară, sau deacă și este (d. e. școală conf.), acea nu corespunde cerințelor legii.

2. În înțelesul §-lui 44 al legii despre școalele populare atunci, deacă deși există în comună școală elementară populară confesională corespunzătoare cerințelor legii, dar afară de copii erendințiosilor eclesiei care susțin această școală, mai sunt încă cel puțin 30 de copii

obligăți a umbla la școală aparținători altor confesiuni, a căror părinți nu voese să folosească școala confesională susținătoare.

3. Amăsurat §§-ilor 15 și 22 ai legii despre școalele populare atunci, dacă deși nu sunt în comună afară de copii credințioșilor eclesiei, care susține școala confesională 30 de copii obligăți a umbla la școală de altă confesiune, dar în școală sau școalele confesionale în bu-tul admonierei întâmplare din partea guvernului de trei ori nu s'a făcut destul condițiunilor scrisă în §§-i 11. 12 și 23 ai legii despre școalele populare și prin urmare guvernul în înțelesul §-lui 15 al legii dispune înființarea școalei comune.

În acel cas, deacă deși este în comună școală confes. corespunzătoare cerințelor legii, dar afară de elevii aceleia sunt încă în comună (deși aparținători acelea și confesiuni) de acei copii obligăți a umbla la școală, pre cari școală confesională, fie din cauza lipsei de spațiu, sau a insuficienței învățătorilor, nu-i poate suscepe și cari din aceasta cauză rămân neînștruiți.

* * *

Dificultățile școalelor confesionali apar evidente din descoperirea următoare: Comuna Salva număra înainte de 1885 în tot anul școlastic aproape la 300 copii deobligăți a frecuenta școala cotidiană. Comuna eclesiastică a avut și are un edificiu numai de 6 metri lung și 8 metri larg.

Afară de aceasta n'a dispus nici de puteri didactice suficiente, astfel că preste 200 copii rămăneau neînștrați.

Nedelaturând aceste dificultăți nici după 3 provocări emanate din partea guvernului, în sensul §-lui 15 al legii s'a dispus înființarea numeră 60 copii cotidiani și 18 repetitori.

Tot cam asemenea dificultăți au dat anză și la deschiderea celorlalte școli comunale. Ba unele comune politice vë-

zind neajunsăle comunelor eclesiastice pe terenul cultural, au cerut de bună voință înființarea școalei comunale.

După deschiderea școalelor comunale, comunele au avut a-să îngriji de constituirea senatelor școlastice. Acolo unde nu s'a întâmplat aceasta, s'a denumit curator. Senatele au făcut apoi pașii necesari față de ocuparea stațiunilor prin publicare de concursă, în cari s'a espus hotărât că limba de propunere e cea română.

Reflectanți la acelea stațiuni s'au însinuat destuli, între cari și bărbați probați pe terenul școlastic.

Durere însă, ca unii reflectanți harnici deși au fost aleși, au trebuit să repășască dela primirea postului, și aceasta sa întâmplat numai în detrimentul învățământului.

S'au retras din motivul, că între timpuri au fost amenințați cu corespondință anonime și astfel s'au aplicat aiurea

Aceste corespondințe dovedese loialitatea descendinților grăniteri față de tot ce nu e născut în sênul lor, fie acela român, ungar etc.

Aceste corespondințe au fost considerate deocamdată ca primul mijloc pentru de a putea desfiiința școalele comunale. Să arătăm aici o atare corespondențe, eată-o:

Stimate Domnule!

Știm și cunoaștem cu toții sêrăcia tuturor românilor, dar să rămănem fiește care cu ce ne-a dat Dzeu și sê-i mulțămim lui. Am înțeles, că vrei să vîi ca învățător comunal în, cu te-aș sfătui, că mai bine sê-ți pui ștreang în grumaz.

De cumva ești disperat cetește istoria epurei desperat și nu merge în sê-te ineci! lasă pe domni Unguri să facă ce le place, și recomand esperința.

* * *

Aș putea să mai reproduc atari corespondențe, dar le las să servească spre onoarea autorului lor!

Eu nu pot crede, că vre-un ales să fi primit postul cu intențiune ca să strice cauzei învățământului elementar, nu!

Din contră învățătorii ocupându-și stațiunile — nemustrați de consiență că ar fi contribuit câtu-și de puțin la înființarea respectivelor școli, ba neavând nici ideea despre sensul școlilor comunali — au început a funga ca atari cu toată energia.

Înștalarea lor splendidă vom vedea-o din ceia următoare.

În decurs abea de câteva săptămâni, ori și care învățător binesămțitor s'a convins, că mai mult nu se află între români, ci într-o plagă de dușmani; cari luptând pentru principiu se luptau mai mult pentru îngroparea totală a subsistenței personali învățătoresți.

Dovadă la aceasta aserțiune ne sunt nu numai descoperirile ce urmează, ci și o neimpăcată hulă adusă în contra bieților învățători pe calea ziaristicii românești la toate ocaziunile.

Nu e locul să renoim aici hulele din «Gazeta Transilvaniei» și din «Calicul»; aici vom dovedi cea-ce s'a comis și se comite contra subsistenței școlilor și a învățătorilor din unele comune cu intențiunea ca să se închidă.

Ne vom restrânge la 4 puncte mai principali, arătând 1-lea Motivele înființării, 2-lea Starea lor prezentă, 3-lea Persecuțiunile și 4-lea Opiniunea și credința poporului.

Pe valea Bârgăului dăm de școala din *Borgo-Tiha*.

1. Școala comunală din Borgo-Tiha s'a înființat din motivul, că copiii de naționalitate streină au trecut preste 30. Afară de aceasta confesiunea n'a avut învățători de ajuns și cualificați.

De prezent școala n'are alte isoare de venite decât cele 5% aruncate după darea erarială.

Școala din B.Tiha o cercetată de prezent de 22 copii cuotidiani, deși înscrși au fost 29.

Copii sunt de religiunea gr. cat., rom. cat., reformată și mosaică.

Spre a frecuenta acea școală s'au însinuat și elevi din comune streine, precum din: Coci (Com. Solnoc-Doboca), Leș, Petriș, Bistriță și Borgo-Prund.

Ca școala să nu se bucare de o popularitate mare, senatul școlii a decis a să lua dela fiecare elev câte 8 fl. v. a. didactru.

3. Școala e în periclu de a-să închide din motivele următoare:

Comuna nu i dă ajutor în bani, adecă nu voește a vota pentru fondul școlii com. o sumă oarecare.

Presidintele senatului scolastic Ștefan Ciorba, năsuește — deși a jurat, că va fi credincios intereselor școlii — a reduce numărul frecutanților ca astfel să nu fie mai mulți de 10—20 copii.

Dânsul în anul prim al deschiderei școlii și-a arătat persecuțiunea pe față. Urmarea a fost, că ca notar a fost suspendat din oficiu pe un an și 2 luni.

Îi fac întrebarea aici, oare nu cugetă la renoirea neplăcerilor ce le-a avut?

Persecutarea față de școală și de învățător se întâmplă și din partea preotului și a învățătorilor confesionali, căci preotul nu înceată a dojeni pe poporeni pentru-că își înscriu copiii la școala comunală; car învățătorul din casă în casă întărită poporeni a întoaree spatele cătră școala comunală, seducându-i sub tot felul de preteste.

Așadară toate persecuțiunile se comit din partea înțeligiță, căci poporul:

4. Dovedește o alipire dulce față de școală și învățător, pe care îl stimează în de ajuns.

Dovadă e casul că își înscriu copiii la școală; la esamene ieu parte cu interes, donând pe întrecute copiilor bani pentru respunsurile bune.

Poporul crede, că fără voința domnilor din Bistriță școala nu se poate închide, dar nici învățătorul nu se poate țipa, dupăco și acela o întărit ca și cei confesionali.

Pe valea Someșului mare, comuna dintâi care are școala comună e *Salva*.

1. Școala din *Salva* precum am amentit și mai sus s'a deschis în urma necorespunderii edificiului conf. și a personalului învățătoresc.

Școala se susține din 5% aruncați după darea erarială; neajunsul îl acoperă comuna.

2. Școala din *Salva* e cercetată de 60 copii cuotidiani și 18 repetitori.

3. Contra sustărei aceleia lucră inteligența locală cu toată bărbăția. Unii sfătuiesc poporul afirmând, că dacă N.N. nu va fi învățător, comuna va scăpa de suma cea mare de bani ce se prelininează în tot anul pentru susținerea școlii. Alții mai obraznici au dis public, că își vor strânge neamurile și asifel sfârțicând pe învățător vor scăpa comuna de jugul cel greu.

Altă clasă de inteligenți se consfătuște a nu presta punctuos salariul învățătoresc că doară pe această cale învățătorul urându-și zilele se abzică etc. În urmarea acestora nu e mirare, că bietul învățător până-ce i sare întru ajutor comitatul — deragatoriile comitatense competente — alcargă după împrumut prela cămetari, cari firește abia îi lasă oasele zurgăind.

4. Poporul la părere arată o alipire oarecare față de școală și învățător; în realitate însă — în urma multelor seduceri — crede că cauza înființării școlii com. e numai învățătorul. În urma acestora o parte însemnată e aplicată a lucra pe o captă cu inteligența întru dărimarea școlii. Se mai susține, că numai cu greu își vor putea realiza scopul după ce cu domni din Bistrița nu se pot înțelege cum ar voi.

A 2-lea comună e *Rebra-mare*.

1. Școala s'a înființat atât din cauza edificiilor cât și a personalului învățătoresc confesional.

Școala se susține ca și cele amentite.

Școala din *Rebra-mare* nici un frecuentant.

În anul prim (1889) a înșinat un jidov un copil, dară abia a umblat 3 zile și altul nu sa mai arătat învățătorului.

Cercând învățătorul după cauza absențării, spre nimirea sa jidovul i-a descoperit, că la cazul când ar ceteza a mai lăsa copilul la școală, e amenințat cu moarte.

Causa nefrecuentării acelei școli se poate atribui mai mult împrejurării, că confesiunea vâzînd-că de școala comună nu poate să scape, și-a strîns toate puterile materiale și a mai deschis un post de învățător confesional. Astfel copii deobligați a umbla la școală — în nr. de 120 — s'au concentrat în școala confesională, începând din 1889 și până astăzi.

Așadară învățătorul comună în decurs de 4 ani n'a avut nici o oară de prelegere

3. Terorisarea învățătorului comună s'a întimplat prin spargerea geamurilor dela ferestrele cuartirului său în 2 rânduri. Odată în Februar 1889, altădată în Mai 1890.

Vâzînd inteligența, că pe aceasta cale nu poate obține nici un rezultat, s'a apucat a negri persoana învățătorului înaintea fostului comite suprem (Baronul Bánffy). Comitele cunoscând relațiunile școlilor comunale, a aflat de bine a nu le rezolva favoritor denunțarea plină de ură și mârșaveniă. Nereșînd corifei naționali nici pe aceasta cale, au început a înainta plângeri preste plângeri la forurile competente, că școala comună din *Rebra-mare* s'a înființat fără basă; — după ce ei n'au știut ce caracter va avea și cu ce spese enorme trebuie susținută. Au amentit și împrejurarea, că acuma dela înființarea ei și până astăzi nu să poate bucura de popularitate așadară trebuie închisă.

În urma acestora s'a ventilat știrea, că închiderea acelei școlii s'a aprobat și din partea Escelenței sale d-lui Ministru de culte și instrucțiune publică. Despre toate acestea știri învățătorul respectiv încă nu avea cunoștință.

4. Poporul din *Rebra-mare*, ar iubi

școala comună, ba ar dori să sustească și mai departe dacă n'ar fi astringe la jertfe materiale. Ar dori adică să-o susțină statul barem în jumătate.

Față de persoana învățătorului poporenii sunt aplicați a crede, că acela e un denunciante, apoi om maghiarizat și ca atare trădătorul intereselor confesionale.

Aceasta credință o nutrește ei la informațiunea inteligenței, dupăce învățătorul n'a putut privi cu sânge rece atentatele comise în contra vieții și subsinței sale.

Tot pe valea «Someșului» mai aflăm școala comună din *Nepos*.

1. Aceasta școală s'a înființat tot din motivele espuse mai sus.

2. Frecvențați nu a avut și nici n'are. După mai multe sbuciumări înaintate din partea fruntașilor comunei la locurile competente, astăzi școala e *închisă*.

Cu toate acestea organele școlastice administrative s'au îngrijit ca aruncăturile — de până aici — menite a forma «*fondul școlastic*» să se încasseze și de aici încolo în modul îndatinat, deoarece nu se poate prevedea când va fi nici sară redeschiderei școlăie.

3. Învățătorul comună de acolo se bucură de aceea tractare antipatică, de care nau fost cruțați nici colegii săi din celelalte comune.

Aceasta tractare e cu atâta mai avantajosă cu cât învățătorul respectiv nu e destul de consecuent în agendele împreunate cu chemarea învățătorescă.

4. Poporul ademenit susține că școala comună e un institut de învățământ periculos dezvoltării naționale; așadar și nu merită îmbrățosare călduroasă.

Nu departe de »*Nepos*» tot pe valea Someșului ne întâlnim cu școala comună din *Ilva-mică*.

1. Școala din *Ilva-mică* s'a înființat tot din motivele deja specificate mai sus.

2. Școala din *Ilva-mică* n'are frecvențați. La început a avut câțva, dar intrigele pretinșilor civilisători comunali au isbutit a-o lipsi și de aceea precum vom vedea mai la vale.

În urma acestor vitregități școala s'a «rădicat» ear învățătorul cu o numărătoasă familie a ramas fără aplicațiune.

Suntem în poziția a crede că superioritățile școlastice nu vor înrelăsa a face pașii de lipsă la guvern pentru escontentarea meritorică a celor remași fără adăpost și aplicațiune.

3. Ca și în alte comune așa și în *Ilva-mică* inteligența sub pretext că luptă contra principiului, a început o luptă disperată contra persoanei învățătorului. A început adică a scala preste calificațiunea aceluia zicând că copii incredințați conducerii sale, nu se vor putea bucura de hrană spirituală suficientă etc.

Acest terorism nebasat remânând neincoronat de succes, corifeii terorisători au întors politica «a-la vintriș». Au început adică a amenința pe părinții școlărilor cu amende banali dacă vor cuteza a-și înscrie copii la școala comună etc.

Ba mai dând informațiuni rele poporului și despre alte instituțiuni ale școlăie, aceasta s'a lipsit de popularitate.

Pe învățător l'au ceshis dela toate convenirile sociale, cea-ce apare evident din împrejurarea că inteligența încă dela început și-a întrerupt relațiunile personali cu dânsul.

Astfel inteligența și-a dat «atestat de paupertate» în privința epocii primitive care o copleșește.

Învățătorul pentru apărarea — și susținerea — reputățiunei sale personali a recurs la mijloacele ce-i sta la îndemână. Notarul și primarul au fost amovați din stațiune pe timp nederminat.

4. Poporul nu face mare hăbar din »închiderea» ori «sustarea» școlăie comunale dupăce și așa comuna ecelesiastică trebuie să susțină cu mai mari aruncături 2 ori 3 învățători confesionali.

* * *

Școalele comunale din Maer, Măgu-
ra, *Ilva-mare* și *Teleiu* se par a fi scu-

Ńite de eurentul descriis, dupăce fiecare din acestea e destul de impopulată, ear învățătorii la culmea misiunii lor.

Nu începe îndoielă, că și în aceste comune s'au făcut încercări de scăpare dar cu mai multe conștientă și erudițiune, — barem n'au atentat directe la viața învățătorilor — ca în Rebra-mare.

Resultat nu s'a putut obține — după părerea noastră — deoparte pentru numărul mare al deobligațiilor de școală, ear de alta pentru-că comunele celesias-tice nu mai pot aduce noauă sacrificiu pe terenul instrucțiunii elementari.

Că ar fi obținut ori nu ceva rezultat pe noi nu ne alterează nimica. Atăta însă trebuie să constatăm, că comunele acestea respectează *legea școlastică*, respectează *vitalitatea seminilor săi* și în urmă respectează *axioma*: «Objecto et fini suo non adhaerere firmiter, recto defectus est, talisque causatur vero per peccandi summi boni, quod est Deus eius finis, retardat impeditque ne ei firmiter adhaereat».

După toate acestea să-ne exprimăm în reasumat asupra avantajelor ori disavartagelor obținute din partea ambelor părți în-teresate.

1. *Ce au câștigat comunele — Rebra, Nepos și Ilva-mică — prin rădicarea școalelor comunale?*

După părerea noastră neesagerată au dobândit mai puțin ca «nimica» și anume: *moralmente* sunt respunzătoare înaintea tronului Dzece pentru «*uciderea*» alor 11 persoane nevinovate. Rebra adecă a ucis pe un învățator confesional și pe cel comunal dinpreună cu soția sa. Neposul pe cel comunal cu femeia și Ilva-mică pe învățatorul comunal dinpreună cu 5 membrii de familie ai săi (lipsindu-i de aplicațiune firește provisorice).

Materialmente au câștigat și mai puțin. Aruncăturile monite a forma fondul școalei comunale, să vor încassa și de aci încolo tot ca mai 'nainte.

2. *Ce au perdit comunele în cari s'au școale comunale?*

Nemica. Nice bunurile comunale, dar nice limba și prin urmare nice naționalitatea nu s'au atacat, nu s'ă atacă și nice să intenționează a-să ataca fie și sub cel mai bagatel pretext.

Dacă s'au aruncat 5% după darea dreaptă, ear comuna ca corp moral mai dă ceva ajutor — prelenga acei procenti — în scopul susținerii școalei comunale, aceasta să întemplă — în proporția dreaptă — și cu școalele confesionali esistente. Săm învederat, că guvernul maghiar aplică legea școlastică «ad literam» față de toți concetățenii fără deschilinire de limbă și confesiune; nu însă parte precum afirmă unii preținși antenaționaliști.

3. *Ce au câștigat comunele de sub punct 2.) material și moralmente?*

Mult. Ce-ce n'au putut face comunele eel sêngure, acuma vor face în corpore cu puteri unite Zic, vor face edificii școlastice corespunzătoare erei în care trăim. Învățătorii să năzuesc pe întrecute în progres, cea-ce e un câștig moral neprețuit față de respectivele comune în interesul generațiunilor următoare.

4. *Până în presinte ce să întemplă cu învățătorii?*

Am auzit în multe cazuri accentuându-se neresturnavera afirmațiune că: «*pe pământ nemica nu e nou dar nice statornic!*»

Dacă aceasta e așa întru adevăr, pentruce atăta hulă și terorism contra bieților învățători comunali, cari au pęcătit numai ocupând posturile amentite din sêngurul motiv *ca-să poate trăi? Zic* numai să poată trăi, căci «*a mânca ca să trăească*»

Cum poți «*mânca ca să trăești*» din bucatele unei mese întinsă și încunjurată de oșpeți cari dau a-te pricepe, că la pregătirea mâncărilor n'ai contribuit cu nemica?

5. *Ce rezultă din toate?*

«*Tații vitregi*» adecă aceia cari lu-

cră la ruina celor drocți sau vor îmbrățosa cauza de sub întrebare ca «*tați adevărați*» sau vor abdice de acest rol în favorul altor indivizi imparțiali aparținători «*blânzei și justei mame*» a noastre — a națiunii — de care totdeauna ne-am făcut și ne vom face vrednici. Aceasta aserțiune n'are lipsă de comentar.

Altecum ce sens are strofa:

«Dacă n'a perit durerea:
Peaă-mi sêmful, per și eu,
C'a trăi jălind națiunea
Nu-mi ajute Dzeu!»

«*Călătorul ostenit*».

MEMORIUL

AȘOCIAȚIUNII GENERALE A ISRAELIȚILOR PĂMÊNTENI.

În numele «asociațiunii generale a Israeliților pământeni», compusă, în mod exclusiv, din tineri născuți și creșcuți în România, cari și-au îndeplinit obligațiunile serviciului militar, venim înaintea dv. cu rugăminte de a vă ocupa de limpezirea situației noastre juridice.

În sistemul legislațiunii fundamentale a țerei, în urma modificărilor introduse în anul 1879, întreaga populațiune este divizată în două categorii și anume: în cetățeni și străini, adică acei cari au exercitiul drepturilor politice aparțin primei categorii, car acei cari sunt supuși unui alt stat sunt considerați ca străini.

În asta situație nehotărâtă, noi cei cari suntem pământeni și supuși români, ne simțim cu atât mai jigniți, cu cât conformându-ne Constituției și cerând cetățenia, ne vedem sistematic respinși ba chiar nu se iau în considerație cererile noastre, deși aprobate de Guvern prin Mesagiile, cu cari le înaintează Corpurilor Legiuitoare.

Prima consecință, care decurge din această stare de lucruri este, că în raporturile noastre cu autoritățile, suntem tratați ca străini, deși drepturile noastre, deja dobândite prin serviciul militar, pledează în contra acestui sistem.

Acest sistem exercită o iniurire fatală și este o cauză de degradări morale și de vexațiuni precum și o piedică la năzuințele noastre de asimilare.

Prin acest procedeu suntem, din nenorocire, contopiți cu elementul străin și flotant, cu care nu avem comunitate de sentimente și de interes.

Este oare admisibil ca un număr așa de însemnat de tineri, născuți în țară, în cari statul găsește brațe viguroase, ce contribuiesc la apărarea integrității teritoriului său, să fie menținuți în o stare atât de anormală și statul să se desinterezeze de soarta și pozițiunea lor? Răspunsul ni-l dau principiile dreptului internațional conform cărora, fiecare are dreptul la patrie în virtutea tributului în singe. Aceste principii, cari cu drept cuvânt ocupă un loc de onoare în cercul popoarelor europene, au primit pretindeveni o aplicațiuni practică și credem, că nu pot fi ignorate nici la noi.

Instanțele noastre juridice chemate adeseori a rezolvi chestiuni, cari se rapoartă la statul personal al Israelitului-român, au pus și mai mult în evidență această situație anormală, prin diferite hotăriri contrazicătoare.

Fără a ne raporta la sentințele tribunalelor și la deciziunile Curților de Apel, este suficient, credem, de a aminti numai două hotărări pronunțate de către Inalta Curte de Casație și Justiție într'o speță analogă, cari se contrazic între ele.

Așa, prin decizia din 31 Iulie 1885, sub No. 291, Inalto a stabilit jurispru-

dența — în unire cu concluziunile reprezentatului Ministerului Public — că, cuvântul «străin», prevăzut în art. 73. al. II. din Codul de Justiție Militară, se rapoarte la persoane supuse unei protecțiuni străine, care nu la acei cari nu sunt cetățeni români și nu sunt supuși la nicio protecțiune străină.

Accastă hotărâre însă este contrazisă de o altă, prin decizia No. 18 din 11 Ianuarie 1888, după o divergență. și asemenea în unire cu concluziunile reprezentantului Ministerului public, Inalta Curte a stabilit, că »străin este acela, care nu poate dovedi, că este român din naștere, adică născut din tată român, nici că a dobândit naturalizațiunea conform art. 7. din Constituție »

Aceste deciziuni, la cari se mai adaugă și faptul, că unul și acelaș domn procuror a cerut și obținut și prima și a doua jurisprudență, constituie dovezi suficiente, că condiția noastră juridică trebuie precizată, spre a ne pune la adăpostul unor atari contradicții cari sunt un izvor de suferinți pentru noi și jignitoare intereselor publice.

Domnule Președinte,

Domnilor Senatori,

Art. 118 din Constituțiune sună :

Tot Românul face parte din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale.

Legea de recrutare în vigoare prevede :

Art. I. — Toți locuitorii țerei datorese personal serviciul militar.

Art. II. — Supușii puterilor străine nu pot face parte din armată.

Așa dar, această lege pare a fi aplicat principiul, că serviciul militar e rezervat, în mod absolut, Românilor și deci prin faptul înrolării noastre suntem puși în rëndul lor.

Legiuitorul însă uitând principiul Constituțional imutabil, hotărăște mai departe în legea recrutării :

Fii de străini născuți în țară nu pot fi scutiți de serviciul militar.

Odata chemați la serviciul militar ar trebui cel puțin să fim în condițiunea celorlalți camarazi de armă, totuș sunt față cu noi restricții grave, pe cari le relevăm aci :

1) Legea de recrutare din 21 Noiembrie 1882, prin art. 63 prevăde, că orice Român poate contracta de bună voe o angajare în armată, etc. deci nu ne este permis a intra ca voluntari, și astfel ni se răpește beneficiul legii de a ne alege arma, cătră care inclinăm mai mult.

2. Legea pentru înainterea la grade ofițerești, prin art. 5, ne închide calea, spre a putea îmbrățișa cariera armelor, căci pentru aceasta se cere calitatea de cetățean român.

3) Prin înzistența șefilor de corpuri, cari adesea-ori nu se pot dispensa de serviciile noastre, ne reangajăm în serviciul activ pentru a contribui la formarea și instruirea cadrelor permanente și în loc ca după un serviciu de 12 ani să ne folosim de avantajele legii asupra reangajării subofițerilor, suntem dincontra pur și simplu puși în disponibilitate, sub pretext, că reangajarea e un drept rezervat cetățenilor români. (În acest sens ordinul d-lui Demandant al corpului 4 de armată din 31 Maiu 1892).

4) Doctorul în medicină evreu, conform menționatei legi de recrutare, este înrolat în serviciul sanitar ca simplu soldat, pe când colegul său creștin este chemat a face stagiu de un an cu gradul asimilat de locotenent.

5) Licențiatul în farmacie evreu este asemenea înrolat în serviciul sanitar ca soldat pe când colegul său capătă, de drept în virtutea titlului său academic, gradul asimilat de sublocotenent.

6) Legea din 11 Maiu 1892 prin art. 2 prevede, că absolvenții cu diploma ai școlii de conductori și desenatori sunt chemați în serviciul armatei permanente numai pe un an, dacă vor justifica, că fac parte din corpul de conductori ai

Statului. Dar conductorii Evrei nu pot face parte din acest corp și deci nici beneficia de serviciul de un an.

În afară de aceste restricții, de o gravitate excepțională — căci odată ce ești admis în un serviciu nu ți se poate răpi dreptul de avansare și mai puțin avantajele prevăzute pentru anume condiții de capacitate, pe care le implinești — în afară de aceste restricții, mai există o serie întreagă de legi și de măsuri ministeriale, cari cereau activitatea noastră în toate sensurile, ba ne reduc, în multe cazuri, la mizerie, restricții nu de gen politic, ci civil.

Codicele civil garantează tuturor locuitorilor țerei drepturile civile. Spre a ni le cereui s'au transformat multe din drepturile civile în drepturi politice, așa că liberalitatea legii comune rămâne iluzorie. —

În adevăr, în afară de restricțiile prevăzute în Constituție, cari sunt de un înalt ordin de stat, cum dreptul de a dobândi proprietăți rurale și funcțiuni publice, se urmează ca sistem restrângerea tuturor celorlalte drepturi civile, de către o nouă lege e adusă în desbaterea Camerilor:

Restricții în exercitarea Profesiilor liberale, pretutindeni cu caracter civil:

1) Legea pentru constituirea corpului de avocați, din 6 Decembrie 1864:

Art. 1. Nimeni nu va putea exercita profesiunea de avocat pe lângă Tribunale, Curți sau Curtea de Casație de nu va fi Român sau naturalizat român.

2) Legea prin care se adaugă unele dispozițiuni la legea pentru constituirea corpului de avocați dela 8 Iunie 1884:

Art. 1. Legea din 7 Decembrie 1864, pentru constituirea corpului de avocați, se menține în toate dispozițiunile ei.

Art. 3. Inserierile în tablou făcute după 1 Iunie 1884, în contra dispozițiunilor art. 1 și 2 din legea dela 6 Decembrie 1864 și a legii de față, vor fi nule.

Asemenea orice avocat, figurând în

tablourile existente de să va constata, că e străin. . se va șterge definitiv.

3) Legea pentru modificarea legii sanitare în vigoare din 3 Aprilie 1885:

Art. 29. Medicii primare de județe, medicii dela spitale dependente din stat, județ și comună, medicii de penitenciare de clasa I și medicii de orașe se numesc prin decret Regal, în urma unui concurs, și se revoacă asemenea prin decret Regal.

La aceste concursuri se admit numai medicii români.

Art. 56. Veterinarii de județe veterinarii de despărțire din zona preventivă și veterinarii de orașe, se numesc în urma unui concurs, făcut după un regulament special.

4) Decret pentru concursuri la posturi medicale dela 30 Iulie 1885.

Regulamentul concursurilor pentru posturile medicale.

Art. 3. Concursurile sunt publice și se admit a concura numai medicii Români sau naturalizați.

5) Decret asupra farmaciilor din 13 Noembrie 1882:

Regulament de concurs pentru darea concesiunilor de deschidere de farmacii noi.

Art. 1. Dreptul de a deschide o farmacie nouă, se dă în urma unui concurs.

Art. 2. La concurs se admit numai farmaciști Români sau naturalizați.

6) Regulament asupra comerului cu substanțe medicamentoase și otrăvitoare din 4 Iunie:

Art. 4. (Despre Droghiști). Pentru a exercita negoțul ca droghist se cere matricola de droghist liberată de direcțiunea generală a serviciului sanitar.

Art. 5. Se vor imatricula ca droghiști numai persoanele, care vor însuși calitățile următoare:

Să fie Român sau naturalizat și să nu fi fost niciodată osândit pentru cauze criminale sau infamante.

7) Regulament pentru organizarea interioară a farmaciilor, modul privighe-rei și al controlului lor din 6 Iunie 1886:

Art. 14. (Personalul farmaceutic.) În farmaciile unde se țin elevi, dirigenții sunt obligați a ține cel puțin un elev român.

Fără îndeplinirea acestei condițiuni, ei nu pot ține alții de naționalitate străină.

Noul proiect de lege sanitar, deja votat de Senat, întărește din nou restricțiile acestea, ba încă le agravează.

8) Legea geandarmăriei votată de corpurile legiuitoare și care urmează a fi în curând sancționată, cere candidatului ca condiție de admisibilitate: pe lângă a fi fost militar și calitatea de cetățean român.

Restricții la libertatea comerțului:

1) Legea licențelor băuturilor spirtoase (de la 1 Aprilie 1873 și adăugită prin legea din 30 Martie 1886):

Art. 7. În comunele rurale, în sate, cătune, în căreiumele izolate sau pe la drumuri, debitanții de băuturi spirtoase vor trebui să fie alegători în vreuna din comunele României.

2) Legea monopolului tutunurilor din 28 Februarie 1875).

Art. 56. Debitanții se numesc de regie și numirea lor să publică prin «Monitorul Oficial.»

Ei trebuie să fie români sau naturalizați. Debitanții nu pot vinde în debitele lor, prin persoane care nu vor fi Români sau naturalizați.

Orice infracțiune la dispozițiunile celor două aliniate precedente va da loc la închiderea debitelor și la confiscarea fabricatelor regiei, ce se vor afla într-ensele.

Art. 58. În comunele sau cătunele, unde e imposibilitate de a se găsi debitanți, împlinind condițiunile, perceptorii sunt obligați a ține debitelo de tutun,

bucurându-se de aceeaș remiză; ce se dă celorlalți debitenți.

3) Legea asupra Burselor dela 24 Iunie 1886.

Art. 21. Spre a putea cinova să fie prezentat ministerului de comerț ca mijlocitor de schimb sau mijlocitor de mărfuri trebuie să însușească următoarele condițiuni:

1. Să fie român de naștere sau naturalizat.

Pentru mijlocitorii din porturi nu se va cere calitatea de Rumân decât dupe un an de la promulgarea legii de față. În acest interval, mijlocitorii străini nu se vor putea servi, decât de mandatarii români.

Art. 59. Mijlocitorii de mărfuri, care exercită profesiunea lor în țerguri, piețe sau oboare, trebuie să întrunească condițiunile prevăzute de artic. 119, 120 și 122.

În țerguri, piețe și oboare pot fi agenți mijlocitori pentru comerțul de cereale și de vinuri, numai mijlocitorii de mărfuri în condițiunile acestui articol și procuratorii comerecianților, cari vor justifica calitatea lor, după un regulament special, care se va întocmi pentru acest scop.

Toate operațiunile procurațiilor se vor face însă prin intermedierea mijlocitorilor de mărfuri.

4) Statutele Băncei naționale a României de la 25 Mai 1880:

Art. 56. Directorii în număr de 6, vor fi Români.

Art. 63. Censorii în număr de 7, vor fi Români.

5) Condicele de comerț dela 10 Mai 1887:

Art. 114. (Despre societatea în comandită).

Societatea în comandită se administrează de către asociații cu responsabilitate nemărginită.

În societățile în comandită prin ac-

țiuni unicul administrator sau cel puțin jumătate, plus unul din numărul administratorilor vor fi Români...

Art. 121. (Despre societatea anonimă.)

Societatea anonimă trebuie să aibă un număr de cel puțin 7 asociați.

Art. 122. Societatea anonimă se administrează de către unul sau mai mulți mandatarii temporali, revocabili, asociați sau nu.

Unicul administrator sau cel puțin jumătate plus unul din numărul administratorilor vor fi Români.

Art. 185. (Despre censori). În fiecare adunare ordinară și în cea prevăzută în art. 135. se vor numi trei sau cinci censori și tot atâți supleanți, pentru supravegherea operațiunilor sociale și pentru revizuirea bilanțului.

Jumătate plus unul din numărul censorilor și din acei al supleanților vor fi Români.

6) Legea asupra oamerilor de comerț și industrie dela 1 Martie 1886:

Art. 6. Sunt alegători toți comercianții și industriașii din circumscripția Camerei respective, cari plătesc un drept de patentă de clasele 1, 2, 3 și 4 și cari se bucură de drepturile civile și politice.

Pentru firmele comerciale, ale căror proprietari sunt femei, dreptul de alegător se va exercita prin procurator.

Deci și femeile, cari altminteri nu se bucură de drepturi politice, au dreptul de a fi reprezentate în acest așezământ, chemat a apăra interesele comerțului.

Art. 7. Sunt eligibili comercianții și industriașii, cari au exercitat un comerț sau o industrie oarecare, precum și oarecare persoană cunoscută prin știință comercială sau industrială.

Alesul va trebui să se bucură de drepturile civile și politice, și să aibă vârsta de 25 ani.

Astfel principalii reprezentanți ai co-

merciului sunt eludați cu totul și interesele lor date pe mâna unei minorități, adesea infimă, ceace lovește nu numai în interesele particulare, ci și în prosperarea comerțului și industriei țerei.

Restricții cu caracter general:

1) Legea poliției rurale din 25 Decembrie 1868:

Art. 10. Orice individ fără căpătui nu se poate așeza în comunele rurale fără autorizațiunea prealabilă a consiliului comunal.

2) Legea pentru modificarea legii comunale dela 7 Mai 1887:

Art. 4. tot locuitorul face parte dintre comună și contribuie la sarcinile comunale.

Străinul, care va vrea a se stabili într-o comună rurală, va trebui să obțină încuviințarea consiliului comunal. Contra deciziunii consiliului comunal se va face apel Ministerul de interne.

Aceste două legi se aplică cu rigoare și Evreilor pământeni și dau loc la tot felul de excese grave și nemotivate, ce se întind adesea și asupra militarilor din trupa cu chimbul și concediați, născuți ehear în comuna, din care sunt goniti ca străini.

În urma deselor reclamațiuni, consiliul de miniștri a încheat un Jurnal în 7 Octombrie 1892, prin care restrânge dreptul acordat de legea comunală în sensul, că autorizațiunile nu se pot acorda decât arendașilor de moșii și păduri, și slugilor acestora, care ei însuși exploatează moșiile sau pădurile lor, și cari stau în cuprinsul curților sau ogrăzilor, în casele stăpânilor lor.

O excepțiune specială se face pentru foștii militari (deosebindu-i astfel de străini), excepțiune ce însăși conține restricțiuni: «Străinii de naționalitate, cari vor fi fost recrutați de prin satele și țărgușoarele țerei și cari și-au finit sau fac stagiul legal în armata țerei să fie de asemenea îngăduiți a se stabili prin satele și țărgușoarele, din țări au fost recrutați.

no aflăm, și noi adesea din cei mai greu impuși.

5) Legea sanitară votată recent de onor. Senat, introduce restricții în dreptul de a fi primit în spitale, contrarie tradițiilor țerei, cum e cazul și cu legea învățământului primar:

Art. 82. — Cetățenii români săraci de orice rit au dreptul la căutarea gratuită în toate spitalele statului, județelor și comunelor.

Art. 83. — Străinii pot fi admiși în căutarea acestor spitale în schimbul unei plăți pentru fiecare zi de căutare, după tariful ce s'va întocmi de fiecare din aceste administrațiuni spitalicești, aprobat de ministrul de interne pentru fiecare an.

Sumele adunate dela bolnavii străini s'varsă ea venit în casa statului, a județului sau a comunei, care întreține spitalul.

În cazuri de boale grave și urgente, străinii insolvabili s' primesc în spital gratuit.

Art. 84. — Numărul paturilor ocupate în acelaș timp de bolnavii străini, în spitalele statului, județelor și comunelor nu poate fi niciodată mai mare decât 10% din totalitatea paturilor spitalului respectiv.

Față cu această situație excepțională și unică, fie-ne ertat a întreba:

Copilul născut din părinți străini, trebuie să conserve condițiunile talălui său, or locul nașterii i conferă dreptul la naționalitatea română?

Deși s'a admis la noi principiul filiațiunii totuși nu e cu puțință a lăsa nehotărâtă pozițiunea unui așa mare număr de locuitori, cari de generații în țară suptuși ei, nu aparțin altei naționalități.

Spiritul de dreptate, de alta practica țărilor înaintate în civilizațiune, indică soluțiunea.

În Elveția, guvernul federal prin art. 56 din Constituția din 1848 și legea din 3 Decembrie 1850 a încorporat printro Cantoane pe toți cei fără altă naționalitate «Heimathlosații».

În Germania convenția dela 15 Iulie 1851 între statele confederațiunii germane, a stipulat, ca să s'acorde naturalizarea la cei ce n'ar putea dovedi, cărei naționalități aparțin.

În Franța legea dela 7 Feb. 1851 hotărăște, că nașterea pe teritoriul ei, în a doua generație, atrage ipso facto calitatea de francez.

În Anglia bilul din 12 Maiu 1870 impune naționalitatea engleză copilului născut pe teritoriul ei, din părinți străini, cu singura rezervă, că poate renunța la naționalitatea engleză, pentru a îmbrățișa pe aceea a părinților săi.

În Rusia chiar guvernează acelaș sistem. Ucazul din 6 Martie 1862 stabilește, că copiii de străini nenaturalizați ruși, cari sunt născuți și crescuți în Rusia, dobândesc prin acest fapt dreptul de a obține naturalizarea, la anul în care devin majori. Și în privința acelor cari servesc în armata imperială, mijloacele de a obține naturalizațiunea sunt și mai simplificate. Aceștia, în virtutea art. 14 din menționatul ucaz devin naturalizați prin deciziunea șefului de regiment respectiv, prestând chiar înaintea lui jurământul de supunere.

În teză generală e recunoscut în dreptul ginților, că nimeni nu poate rămâno fără naționalitate, după cum cineva nu-și poate aroga dreptul de a aparține la două naționalități.

Și la noi, cu tot principiul filiațiunii, până la 1879, legea comună, în scop de a feri țara de «Heimathlos-ați» prevedea, cel puțin pentru creștini, dreptul de opțiune și astfel se limpezca situația locuitorilor, cari nu aparțineau altei naționalități, deși nu erau născuți români.

În legile noastre nefiind determinată autoritatea înaintea căreia urmează a s'face declarația de opțiune, Inalta Curte prin decizia ei din 10 Oct. 1885, a stabilit, că: Serviciul militar sau tragerea la sorți constituie acte probante de opțiune pentru naționalitatea română.

Mai mult. Locuitorii de origină străină, după o generație două de locuire în

țară, au reclamat posesiunea de stat român, și astfel avem azi un număr mare de Greci, Bulgari, etc. cari sunt Români. Dacă Evrei nu s'au bucurat de acest avantaj, cauza e religia, care, înainte de 1879, era o piedică intru obținerea naționalității române.

Cunoscutul profesor Const. Boerescu. în cursul său de drept civil istonografiat de F. Ella, p. 181) zice cu privire la aceasta:

Posesiunea calității de român este adesea titlul cel mai puternic și căteodată, singurul titlu, prin care își poate cineva constata această calitate. Cei ce au o posesiune așa de lungă a calității de Român sunt presupuși Români până la probă contrarie.

Acest mod de a vedea e confirmat și prin jurisprudența Inaltei Curți. Așa. decizia cu No. 1917 din 13 Martie 1890 stabilește, că cel născut în România este presupus, până la proba contrarie, că este de naționalitate română.

Decizia sună:

Avend în vedere, ca apelantul N. Maheropol prin extractul No. 470 din 1872. eliberat de oficerul stării civile din Giurgiu, probează, că a fost născut în acel oraș în ziua de 30 August 1864.

Considerând, că pe lângă cel al nașterii sale mai e și acela, că el a tras la sorț și a fost supus la toate celelalte sarcini către stat și dupăcum se vede din sentința atacată, neexistând nicio dovadă, din care să rezulte, că numitul, cutoate că e născut în România, ar fi fost însă de naționalitate străină, apoi poate figura în listele electorale, etc. (Vezi Buletinul din 1890, pag. 481.)

Dacă nouă nu ni s'e recunoaște posesiunea de stat Român, pe aceleași rațiuni, ca și celorlalți pământeni, cu toate că ne implinim bucuros toate datoriile către țară și facem și serviciul armatei, care s'e consideră de obște ca criteriu al naționalității, este cel puțin drept a n'i s'e recunoaște calitatea de pământean, ce în trecut niciodată nu ni s'a tăgăduit.

Regretatul B. Boerescu, ca reprezentant al cabinetului din care făcea parte, a făcut declarația următoare, ce figurează în cartea verde din 1880—81.

Allons au devant d'une objection. Les juifs qui n'obtiendront pas immédiatement la naturalisation resteront-ils étrangers? Non, ils resteront ce qu'ils ont toujours été, des sujets Roumains.

Să întempinăm o obiecțiune: Evreii, neobținând imediat naturalizarea, rămănea-vor ei străini? Nu, ei vor rămăne ce au fost întotdeauna, supuși Români.

În vederea celor expuse mai sus, v'e rugăm dar a face să s'e voteze o lege interpretativă, prin care să s'e specifice, că prin cuvântul «străin» prevăzut prin diferitele legi în vigoare se va înțelege numai pe acei cari sunt supuși unui alt Stat.

Și această interpretare în favoarea Evreilor pământeni ar fi cu atât mai justă, cu cât prin cultura dobândită în școalele naționale prin întimele raporturi sociale cu conaționalii lor de rit creștin, sunt cu totul asimilați cu poporul român prin limbă, aspirațiuni, moravuri și pot conluera la fericirea și gloria Patriei comune, dupăcum au probat aceasta în reșboiul pentru independență și alte ocațiuni solemne.

Primiți asigurarea inaltei noastre stime și considerațiuni.

Delegații Congresului Asociațiunii generale a Israelitilor pământeni:

Consiliul Central: 1. Diamandescu,

Ch. S. Weinstock

Secția Central (București): Josef Weissberg, Jacques I Catz, inginer, M. Schwarzfeld

» Zorile (Iași): Carol Kaufmann, Ch. Heipern, O. H. Rolling.

» Dunărea (Brăila): George Rosenzweig, Ig. Wechsler

» Dorobanțul (Galați): M. Schwarz, S. Bernstein

» Ostașul (Bărlad): Charles Jakobovici

Secția Vânătorul (T.-Frumos): Goldenberger
 » Drapelul (Focșani): M. H. Marcus
 » Speranța (Buceu): Leon Rosenberg
 » Patria (Bacău): S. Hertann
 » Trajan (T.-Severin): L. H. Montoreanu
 » Ostașul (Vaslui): R. Lazar, I. Segal

Secția Grănicerul (Săveni) Marcus Löbl
 » Artileria (Bucecea): M. Chefner
 » Mihai Viteazul (Mihăileni): M. Liontescu
 » Vânătorul XVIII (Plocești): Dr.
 » Roșiorul (Ștefănești): Ab. Șaiovieci

GEORGIU BARIȚIU.

Georgiu Barițiu alias Pop a fost născut în comuna Jucul-inferior la anul 1812 în 24 Mai. Conumele de Barițiu l'a primit ca școlar al gimnasiului din Cluj. Studiile și-le-a făcut la Blaj și la Cluj. După absolvarea claselor liceale a fost primit la facultatea teologică din Blaj, carea o și absolvă cu eminență din toate studiile. După terminarea cursului teologic de 4 ani, la anul 1835, fu numit profesor de fizică la gimnasiul din Blaj pentru cursul filosofic de anul II, cum era împărțirea de pre acele timpuri.

În vara anului acestuia 1835 se ivi epoca hotărâtoare a vieții lui Barițiu. El adevărat la cererea mai multor Brașoveni s'a decis a merge pentru a doaua oară la Brașov, ca în foriile de vară să pregătească pre acci băcți, cari aveau de gând a se înscrie la gimnasiul din Blaj. Stima, ce o câștigă Barițiu înaintea Brașovenilor, avu de urmare așezarea lui în Brașov cu scop de a organisa acolo o școală româ-

nească. Așadară aceasta a și urmat la anul 1836.

În Ianuarie 1838 Barițiu începe a eda focea săptămânală «Focea pentru minte, inimă și literatură», eară în Martie al aceluiași an «Gazeta de Transilvania».

Și cu aceasta se începu viața cea noauă a lui Barițiu: viața de publicist. Ce a făcut Barițiu pre acest teren, asta în marginile unui articol de ziar nu se poate spune. Ajunge a constata, că el este întemeiătorul publicisticii române, care astăzi a ajuns la o treaptă destul de înaltă a dezvoltării. Și dacă vom socoti, că în ziua de azi publicistica periodică este una din puterile cele mai mari din lume, va trebui fără șovăire să recunoaștem, că Barițiu, întemeiând publicistica română, a pătuns spiritul timpului și a înzestrat poporul românesc cu arma cea, care chemată este a pregăti isbânde de viitorului.

Publicistica a făcut din Barițiu

bărbat politic, care a luat parte la toate mișcările poporului său și care mai mult decât ori cine a lucrat pentru binele aceluiași popor.

Nu este nici o mișcare politică mai însemnată, la care să nu fi luat parte până în anii din urmă ai vieții sale. În adunarea națională din 1848 de pe câmpul libertății a fost vice-presedinte. În toate conferințele naționale, și în comitetele acestora a jucat o rolă importantă, adese-ori hotărâtoare.

Însă luptele politice nu l'a putut distra de pre Barițiu dela ocupațiunea cea mai plăcută, dela științe. Istoria a fost terenul lui predilect. Activitatea lui pe acest teren ne-o vor păstra pentru toate timpurile — pre lângă numeroasele sale studii publicate în «Foaia pentru minte, inimă și literatură» și în «Transilvania» organul asociațiunii transilvane — mai virtos cele trei volume epocale, cunoscute sub numirea «Părți alese din istoria Transilvaniei pre 200 ani din urmă».

Pentru meritele sale literare «Asociațiunea Transilvană» și în zilele trecute «Academia română» l'au ales de presedinte al său, eară multe alte societăți culturale de membru onorar.

Anii din urmă i-a petrecut Barițiu retras de pre câmpul luptelor politice. Avea o singură îngrijire: Asociațiunea transilvană și fica ei resfățată, școala de fete cu internat. Aceste era pururea în mintea și în inima lui. Cu drag ne aducem aminte, cu câtă iubire părintească și cu cât devotament petrecea oare întregi în cancelaria Asociațiunii și în internat de fete. Mai pre urmă, ca să poată fi neconținut cu aceste instituțiuni favorite, s'a mutat în casa Asociațiunii.

*

Acum s'a știns. La mormintul lui varsă lacrimi amară împreună cu biserica noastră «Asociațiunea Transilvană», «Academia Română» și întreg poporul românesc.

Ce a rămas de el, este icoana perfectă a unui om consciințos, este icoana unui om, care a împlinit o misiune, trăind și lucrând pentru binele și pentru propășirea neamului, din care a răsărit.

Mângăierea între dureri ne este, că a mers să-și iea plata, lăsându-ne luminosul său exemplu spre a-l urma.

În veci amintirea lui!

«UNIREA.»

V R A J Ă.

I. Descântec de ceas rău!

S'au luat noaue voinici neînșurați
Pre noaue cai neînvețați,

În spete de a dreapta tăind
Pintini galbini zurăind,
Pe unde ei mergând
Pământul tot țiră făcând.

An căutat lucru greu
 Lucru rău,
 Lucru cu ceas necurat,
 Nicăiri nu l'au aflat.
 Ei înapoi s'o înturnat
 Maica Domnului i-a întimpinat;
 Ea pre dânsii i-o întrebat:
 Unde ați fost noauă voinici neînșurați
 Pre noauă cai neînvețați
 În spete dea dreapta tăind,
 Pintenii galbeni zurăind
 Pe unde voi mergând
 Pământul tot țiră făcând?
 Cei noauă voinici au răspuns
 Și astfel au zis:
 Am âmblat,
 Și am căutat
 Lucru rău
 Lucru greu
 Lucru cu ceas necurat.
 Necăiri nu l'am aflat;
 Noi înapoi ni-am înturnat
 Maica Domnului i-a mânat
 La cutare (N) beteag,
 Și îl luați
 Și 'l desbrăcați;
 De lucru rău,
 De lucru greu,
 De lucru cu ceas necurat,
 Ce pre el la torturat
 Dar în casă-i nu intrați
 Dela fereastră strigați:
 Eși lucru necurat,
 Cu gură de lup turbat.
 Cu el să nu mai ai treabă,
 Cu mine să n'ai treabă
 Cu familia mea
 Și cu marha mea.
 Cu nime 'n lume să nu-ți faci treabă,
 Nici barem cu un fir de carbă,
 Luați-l din trup dealungul
 Din oase-i dea rîndul
 Din ererii capului,
 Din ginginele dinților,

Din cumunile unghilor,
 Din fața obrazului,
 Și din vârful nasului.
 Din vederea ochilor
 Din auzul urechilor
 Vă sculați
 Mi-l luați
 În drunu țerei mi-l țipați;
 Boii în coarne scutură-l
 Căii în picioare calce-l,
 Șiepte orgii 'n pământ bage-l,
 Acolo să piară
 Acolo să respieară.
 Acolo să locuiască
 Acolo să vecuiască.
 Descântecul e din al-meu,
 Leacu-i dela Dumnezeu!

*

NB. Să descântă după întorsul lunei începându-se de Luni seară până Mercuri seară, cu un frâu dela cai; descântătorul face o miestură constătoare din odolian, leuștean, mintă neagră, rostopască, aiu dohot și untură de porc negru, cu aceasta miestură unge pe morbos crucis, pe frunte, pe pept, pe umerul drept și pe umerul stâng apoi pe spate. Atât descântătorul cât și morbosul trebuie să se țină în cea mai mare curățenie descăsătoriți în timpul dietei nu'sii iertați să se culce cu muerile, descântătorul până curează pe morbos din miestura amintită mai sus se unge și pe sine precum și pe vitele sale temându-se ea să nu-l cuprindă ceasul rău și pe el. Când începe a descânta să roagă lui Dzeu și Maicei Precestei zicând: «Doamne Dzeul meu și Sântă Maica Precestă porunciți la cei noauă voinici ce umbla în potruva diavolului să departe ceasul cel rău, lucrul cel necurat dela. (N. N.)» Aceasta rugăciune să repetiește de trei ori și apoi începe a descânta. Dacă face descântătorul toate cele preserisă în descântec și morbosul să țină de dietă atuncea cred că morbosul cuprins de ceasul cel rău să vindecă.

II. *Descântec de Icle.*

S'o luat Cioasele
 Cu Vêntoasăle
 Savalinele
 Cu Madalinele
 Nime în lume nu le-a vezut,
 Nime în lume nu le-a auzit,
 Fără Maica Domnului
 Din poarta ceriului.
 Când le-a văzut,
 Și le-a auzit,
 Scară de ceară și-a făcut,
 Și la ele a scoborit
 Poale albe le-a întins
 Și cu mâna le-a cuprins
 Și cătră ele a zis :
 «Unde mergeți Cioase
 Cu Vêntoase
 Cu Madaline
 Feți cu fetele
 Nepoți cu nepoatele?»
 Ne ducem la (N) . . .
 Să-i luăm mintea
 Să-i luăm vorbirea
 Să-i luăm puterea,
 Din toate oasăle
 Din toate mēdulările
 Din toate închieturile
 Din toate vinele
 Să-i o luăm
 Și 'n stratu morți să 'l lăsăm.
 Ear Maica D-lui le-a răspuns
 Și astfel le-a zis :
 Voi la el nu mergeți
 Ci înapoi vă întoarceți
 Că eu dela el vin
 Și l'am făcut om deplin
 Minte datu-i-am
 Graiu datu-i-am
 Putere datu-i-am
 Prin toate oasele
 Prin toate mēdulările
 Prin toate închieturile

Și prin toate vinele,
 Duceți-ve în munții săci
 În petrile răci
 Earba sucindu-o
 Pădurea rumpându-o
 Frunza învêrtindu-o
 Unde cocoș negru nu cântă
 Pasere măcastră nu umblă,
 Fata cosită nu înlătește
 Nevasta conciu nu invălește.
 Acolo vă duceți
 Și acolo trăiți
 Și acolo locuiți
 Că acolo vi locul
 Și veacul
 Și cina
 Și hodina

Și patul cu perina,
 Ear omul acesta beteag
 Să rămână curat
 Și luminat
 Ca argintul străcurat
 Cum Maica D-lui l-a lăsat.

*

NB. Să descântă cu trei crenguțe de busuioc, de mēr dulce și de mălin negru. Toate legate laolaltă cu un fir de bumbac roși punându-se în legătură și ban de argint. Mai folosește descântătorul și trei oale noaue cu cari noaptea pe la cântatul cocoșilor merge la o apă curgătoare înbrăcat fiind în haine curate și rostind o rugăciune prin care cere în-sănătoșarea morbosului, ie apă în toată oala de noaue ori umplând fiecare oală de jumătate. E de însemnat că descântătorul nui iertat mergând și venind dela apă să vorbească ceva, venind acasă cu oalele cu apa le pune pro measă descântând asupra lor mestecă apa cu legătura deserisă mai sus făcând cruce preste apă.

III. *Descântec de sgaidă (reumatism la cap).*

S'a sculat N din pat curat
 Mândru luminat

S'a luat dela casă
 Dela masă
 Sănătos voios
 Cu puterea lui Hristos,
 Când a fost la miezu de cale
 S' întâlnit cu sgaiba în cale
 Și ia cât l-o întâmpinat
 În față i-s'o aruncat
 În trupu lui i-s'o băgat

L'a junghiat,

L'a prejunghiat,

Prin cuibul măselelor
 Prin ginginele dinților
 Prin auzul urechilor
 Prin vederile ochilor
 Prin nările nasului
 În fața obrazului.
 Nime nu l'o auzit
 Nime în lume nu l'o văzut
 Fără Maica Domnului
 Din munții Sinaiului
 Și ca cât la auzit
 Toate și le-a părăsit
 Și la dēnsu a alergat
 Cu poale dalbe l'o încins
 Și cu mâna l'o cuprins
 Și pe dēnsul l'o întreat
 Ce te-ai dăulit cântat?
 Cum nu m-oi cânta
 Cūn nu m-oi văeta
 Că m'am sculat
 Din pat curat
 Mândru luminat
 M'am luat dela casă

Dela masă

M'am luat pre cale pre cărare.
 Când am fost la miezu de cale
 M-am tâlnit cu sgaiba 'n cale
 Cu sgaiba prin beutură, mâncare
 Cu sgaiba prin gheocire
 Cu sgaiba bată
 Cu sgaiba turbată
 Și de noauē feluri aruncată.
 Cu sgaiba prin răcele

Cu sgaiba prin superare.
 Și ca cât m'o întâmpinat
 În fața mi-so aruncat
 În tot trupul mi-so băgat,
 În ginginele dinților
 În cuibul măselelor
 În auzul urechelor
 Și în vederile ochilor
 Și în nările nasului
 Și în fața obrazului.
 Nu te cânta, nu te dăuli
 Că nimica nu ț-a fi
 Că în mână ban de argint lua-oi
 Și înapoi îndărăpta,

L-oi alege

L-oi culege

Din toate vinele
 Din toate închieturile
 Din toate medulările
 Și în poale sprijini-oi
 Și în fundul mării svirli-oi
 Și acolo să piară
 Și acolo să respiară,
 Ca spuma de pre mare
 Și ca scopit în cărare.
 Descântecul e din al meu
 Leacul e dela Dzeu

Și folos

La Hristos

Și să te lese curat

Luminat

Ca argintu strecurat

Ca Dzeu cel ce te-o dat.

*

NB. Să descântă cu un ban de argint care îl învêrte descântătorul de mai multe ori pre deasupra capului cel morbosul; să descântă de mai multe ori până cei trece.

IV. Descântec la mușcătură de șierpe
 și nevăstnică.

Perperită pestrită
 Prinsă de pelită,

Pelița de pele
 Pelea de carne
 Carnea de os
 Șierpele să crepe
 (Nevăstuica să crepe)
 Ear omului cutare (ori animalului
 [cutare])
 Sănătatea să se întoarcă.

*

NB. Să descântă cu urechile acului și cu un fir de earbă de prin gard și cu o pele de nevăstuică la mușcătură de nevăstuică, ear la mușcătură de șierpe cu pele de șierpe. Pune descântătorul într'un blid apă curată descântă preste ea de noauē ori și cu acea apă spală pe cel mușcat de nevăstuică ori de șierpe, în urma careia cred că nu se unflă cel mușcat și să vindică rana.

V. *Descântec de potcă și gheociu.*

De-i gheocet pociet
 De-i urcoi cu de urcoaie
 De-i urcoi cu de cioroaie,
 De-i deochi poceat
 De bărbat
 Curat necurat
 Crepe inima în dēnsul
 Sară-i ochii din cap
 Pică părul de pe cap
 Crepe boășiale
 Curgă-i sângele.
 De-i deoghiat pociat
 De femeie
 Curată necurată
 Crepe-i inima în trēnsa

Sară-i ochii din cap,
 Pice-i costițele
 Crepe-i țitele
 Cură-i laptele.
 De-i deochiat pociat
 De fată curată necurată
 Crepe-i inima în trēnsa
 Sară-i ochii din cap
 Pice-i părul de pe cap
 Crepe-i țitele
 Cură-i sângele.

De-i deochiat pociat N.
 De ochi merii
 De ochi caprii.
 De-i deochiat pociat
 De limbă păgână
 De ochi negri.
 De-i potca din cale
 De-i potca din dos
 De-i potca din față
 De-i potca de ziuă
 De-i potca de noapte
 De-i potca din pădure
 De-i desmirat
 De-i desmir
 De-i desbumbătac
 Dă-i Doamne leac
 Și sănătate
 Că nu-s harnic de dat
 Nici de luat, fără Maica lui
 [Hristos]
 Care l'a lăsat.

*

NB. Să descântă cu un peptene care îl învērte înprejurul capului celui morbos descântătorul. Să descântă mai de multe ori până ce-i trece.

A. Horvath.

ACADEMIE ROMÂNĂ.

CONCURSURI PENTRU PREMII 1893.

A. Premii pentru cărți publicate.

I. Premiul *Năsturel-Herescu*, din seria B, de 4.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1894, unei cărți scrisă în limba română, cu conținut de ori-ce natură, care să va judeca mai meritoric printre cele publicate dela 1 Ianuarie până la 31 Decembre 1893.

II. Premiul *Statului Lazăr*, de 5.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1894, unei cărți scrisă în limba română, cu conținut științific, care se va judeca mai meritoric printre cele publicate dela 1 Ianuarie până la 31 Decembre 1893, sau cele mai importante invențiuni științifice făcute dela 1 Ianuarie până la 31 Decembre 1893.

Notă. — Concurenții la acestea două premii vor bine-voi a trimite la cancelaria Academiei Române (în București — calea Victoriei No. 135) operele lor, cari vor fi în condițiunile de timp aci însemnate, în câte 12 esemplare, până la 31 Decembre 1893.

În privința premiilor *Năsturel-Herescu*, se pun în cunoștința publicului următoarele dispozițiuni din codicilul răposatului întru fericire C. Năsturel-Herescu :

«În tot anul Societatea Academică Română va avea a premia din veniturile fondului *Năsturel* o carte tipărită originală, în limba română, care se va socoti de către Societate ca cea mai bună publicațiune apărută în decursul anului, însă aceste premii vor fi de două specii :

«1. În trei ani consecutiv, de-a rândul, se va decerne câte un premiu de patru mii lei noi, No. 4.000 L. u. minimum, la cea mai bună carte apărută în cursul anului expirat.

«2. Eară în al patrulea an se va decerne un premiu fix de lei 12.000, carele se va numi «*Marele Premiu Năsturel*», operei care va fi judecată ca publicațiunea de căpetenie ce va fi apărut în decursul celor patru ani precedenți. Acest premiu nu se va putea decerne unei lucrări, care va fi obținut deja unul din premiele anuale, decât defalcând din trînsul valoarea premiului precedent.

«Operele, ce se vor recompensa cu aceasta a două serie de premii, vor tractea cu preferință d re materiile următoare :

«a) Scrieri serioase de istorie și de științele accesorii ale istoriei, preferindu-se cele atîngătoare de istoria țerilor române ;

«b) Scrieri de religiunea ortodocșă, de morală practică și de filosofie ;

«c) Scrieri de științe politice și de economie socială ;

d) Tractate originale despre științele esacte ;

«e) Scrieri enciclopedice, precum dicționare de istorie și geografie, în cari se între și istoria și geografia României ; dicționare generale sau parțiale de științe esacte de arte și meserii, de administrațiune și jurisprudență, și alte asemenea lucrări utile și bine întocmite ;

«f) Cărți didactice de o valoare însemnată ca metod și ca cuprins ;

«g) Dicționare limbistice în limba românească, mai ales pentru limbile antice și orientale, adevă limba latină, elenă, sanscrită, ebraică, arabă, turcă, slavonă vechiă și altele ;

«h) Publicațiuni și lucrări artistice de o valoare serioasă adevă relative la artele plastice, arhitectura, sculptura, pictura, gravura și chiar opere musicale serioasă, pe cari aceste toate Societatea academică română le va putea apreția, atunci când își va întinde activitatea ei și asupra tuturor materiilor de bele-arte ;

«i) Scrieri de pură literatură română, în prosă și în versuri precum poeme, drame și comedii serioasă, — mai ales subiecte naționale, — și ori-ce alte opere de înaltă literatură. Acestora mai cu seamă ași dori să se acoarde «*Marele Premiu Năsturel*», când vor fi judecate ca avînd un merit cu totul superior spre a se da astfel o încurajare mai puternică dezvoltării literaturii naționale».

La acestea se mai adaogă următoarele dispozițiuni luate de societatea academică :

1. La concursurile acestor premii se pot presenta și opuri preînoute în nouă edițiuni, cari se vor fi retipărit în cursul anului de autori în vieajă.

2. După cuprinderea chiar a testamentului traducțiunile din limbi străine sunt escluse dela concurs ; să va face însă excepțiune pentru acele traducțiuni de pe opuri străine, clasice, cari :

a) sau prin deficultățile învinse, ale unei perfecte reproduceri în versuri românești, vor constitui adevărate opuri literare ale limbei române ;

b) sau prin necesarea de elucidări și de note

ştiinţifice, cu totul proprii traducătorului, îşi vor fi însuşi meritele unor lucrări originale în limba română.

3. Cărţile premiate de Academia Română din alte fonduri ale sale sau cele tipărite din iniţiativa şi cu speşele ei nu pot intra la concurs pentru premiile Năsturel din seria B.

4. Premiile Năsturel din seria B. se pot acorda nu numai unor opuri complete, ci şi părţi unui op tipărit în cursul anului, cu condiţiune însă ca aceasta parte să fie de valoarea şi întinderea unui volum şi nu de ale unei simple fâşcioare (minimum 400 pag. format în 8^o garmond).

5. Premiarea unei părţi a unui op la un concurs anual nu împiedică premiarea unei alte părţi a aceluiaşi op la un concurs posterior.

6. Opurile anonime şi pseudonime vor putea fi admise la concursul cărţilor tipărite, ear autorii lor, spre a primi premiile acordate, vor trebui să justifice proprietatea lor.

III. *Premiul Hagi-Vasile*, de 5.000 lei se va decerne în sesiunea generală din anul 1894, unei cărţi scrisă în limba română şi publicată în timpul dela 1 Ianuarie 1888 până la 31 Decembrie 1893, al cărei cuprins va fi:

«Istoria comerţului la Români sau starea actuală a comerţului în România, sau studii asupra legislaţiunii comerciale în Statul român, sau ori-ce alte subiecte privitoare la comerţul român.»

Terminul prezentării cărţilor, în 6 exemplare, pentru concurs va fi până la 31 Decembrie 1893.

IV. *Premiul Statului Eleade Rădulescu*, de 5.000 lei se va decerne, în sesiunea generală din anul 1895, unei cărţi scrisă în limba română cu conţinut literar, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate dela 1 Ianuarie 1893 până la 31 Decembrie 1894.

V. *Premiul Asociaţiunii Craiovene pentru dezvoltarea învăţământului public*, în sumă de lei 1.5000, se va decerne, în sesiunea generală din 1895, celei mai bune cărţi didactice în limba română dintre cele tipărite dela 1 Ianuarie 1892 până la 31 Decembrie 1894.

Terminul depunerii la cancelaria Academiei, în 6 exemplare, a cărţilor pro-

puse pentru concurs este până la 31 Decembrie 1894.

VI. *Marele Premiu Năsturel-Herescu*, din seria B. în sumă de 12.000 lei se va decerne, în sesiunea generală din anul 1897, unei cărţi scrisă în limba română, cu conţinut de ori-ce natură, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate dela 1 Ianuarie 1893 până la 31 Decembrie 1896.

B. *Premii pentru lucrări prezentate în manuscris cu subiecte date.*

VII *Premii Statului Eliade Rădulescu*, de 5.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1894, cele mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«Studiu asupra basmelor române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu a popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice.»

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1893.

VIII. *Premiul Alexandru Bodescu*, de 1.500 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1894, cele mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«Istoria teatrului în România.»

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1893.

IX. *Premiul Statului Lazăr*, de 5.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1895, cele mai bune lucrări în limba română asupra următorului subiect:

«Igiena ţeranului român. Locuinţa, încălzămîntea şi îmbrăcămintea. Alimentaţiunea în diferite regiuni ale ţerei şi în diferite timpuri ale anului.»

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1894.

X. *Premiul G. San-Marin*, în sumă de 2.000 lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1895, celei mai bune

lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«*Considerațiuni asupra comerțului României cu țările străine atât la Orient cât și la Occident, începând cu secolul al XVI-lea până la anul 1860*».

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1894.

XI. Premiul Neuschotz, de 2.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din 1895, celei mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«*Compendiu istoric asupra dezvoltării industriale la români până în 1875*».

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1894.

XII. Premiul Alexandru Ioanu Cuza, de 10.000 lei, dimpreună cu procentele acestei sume până la acordarea premiului, se va decerne în sesiunea generală din anul 1896, celei mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«*Istoria Românilor dela Aurelian până la fundarea peincipatelor*».

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1895.

XIII. Premiul Alexandru Ioan Cuza, de 6.000 lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1896 celei mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«*Psihologia și metafisica poporului român după literatura populară*».

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1895.

XIV. Premiul Statului Eliade-Rădulescu, de 5.000 lei, se va decerne, în sesiunea generală din anul 1895, celei mai bune lucrări scrisă în limba română asupra următorului subiect:

«*Botanica populară română din punctul de vedere al credințelor, datinelor și literaturii populare avându-se în vedere adunarea cât se poate mai bogată a materialului*».

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 Septembrie 1895.

XV. Premiul Statului Lazăr, de 5.000 lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1897, celei mai bune lucrări în limba română asupra următorului subiect:

«*Studiul vinurilor din România din punctul de vedere economic și al compozițiunii lor chimice*».

Manuscrisul va trebui să cuprindă materie pentru circa 300 pagine de tipar în 8° garmond.

Terminul prezentării manuscriselor la concurs va fi până la 1 September 1896.

Notă. — Manuscrisele lucrărilor puse la concursurile premiilor de sub N-rii VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV și XV se vor prezenta anonime, purtând o devisă, care va fi reprodusă pe un plic sigilat, cuprinzând numele concurentului.

Academia își rezervă dreptul de a tipări în publicațiunile sale lucrările ce se vor premia.

Premiile se vor da autorilor numai după tipărirea lucrărilor premiate.

Concurenții sunt obligați a aștepta totdeauna în scris pentru care anume premiu prezintă lucrările la concurs.

«DACIA» TURBATĂ.

(Un răspuns.)

Dacia ar fi o foaie, un «organ național liberal sub direcțiunea unui comitet» în Galați, România. În numărul trecut al Revistei noastre

i-am tras preste nas; precum zicem noi ungurenii «i-am dat frică» pentru-că am aflat că «liberalismul și «naționalismul» cu care mult se

făleşte, îl poartă în fundul nădragilor iar nu în cap, nici în inimă. La aceste plesnituri Dacia noastră se umflă mare ca beşica de porc, din lăuntru de tot goală, apoi spărgându-se tună una, de s'aude până la noi. Iată broasca umflată cum vorbeşte despre noi :

«Nişte români, vânduţi (??) ungurilor, publică în al doilea an o revistă pretinsă literară numită «*Ungaria*», în care elementul românesc (ba numai blăstămaţiile oamenilor ticăloşi. Căştan, Slavici etc.) de peste Carpaţi, ca şi cel din regat, este mai reu batjocorit (Bum!) de cât cum ar îndrăzni să'l bajocorească *Ungurii de sânge*; (Bum, bum!) iar Ungurii şi limba lor sunt obiectul unei admiraţiuni (??) din partea acestor microbi (de cari Dacia a turbat), cari s'au vîndut pentru o curăţă serăcie ungurască. (Bum, bum, bum!)

«In numărul viitor ne vom ocupa de opera acestor microbi, cari din norocire nu însemnează (n'au stors opinca) nimic în elementul românesc nici prin capacitatea (n'au cerut minte de la Căştăni), nici prin poziţia lor socială (n'au fost redactori la Tribuna ca Căştan.)

«Se'nşală amarnic ungurii, dacă cred (nu cred), că prin asemenea imbecili vor putea îngenunchea elementul românesc de 10 milioane şi mai Compact (bum!) şi mai civilisat (bum, bum!) şi mai bogat (bum, bum, bum!) de cât ei.»

Apoi Dacia noastră «în numărul viitor (62) se ocupă de opera acestor microbi». Cu d'obe, cu trimbiţe, cu mare toiu; cu tunuri umplute fără glonţuri, cu stăndarde naţionale păşeşte în luptă în contra acestor miserobi. Bine face. Dl. Babeş, părintele microbilor din Bucureşti, foarte bine ştie, că microbii sunt o putere în contra cărora în-

zădar se luptă toată ştiinţa omenească. Din zi în zi se 'nmulţesc; nu este putere, care să poată rezista lor. Ei sunt reprezentanţii unei idei: tot ce este slab, morbos este de pustiit; chiar ca scopul nostru: tot ce e neadevăr e de lovit, de nimicuit.

Articolul Daciei :

„UNGARIA“

Fiind-că ziarele ungureşti nu sunt citite de cât de un număr foarte restrins de Români, Ungurii au găsit cu cale să deschidă un ziar în limba românească, prin care să-şi poată apăra interesele lor şi să'njoscască, să lovească în naţiunea română.

Ziarul se numeşte «*Ungaria*» şi e dirijat de d. *Moldovan Gergely*, profesor de limba română la universitatea din Cluj, ridicat la acest post numai fiind-că şi-a renegat naţionalitatea şi s'a angajat a apăra interesele ungureşti . . .

D. Moldovan a ştiut apoi să ademenască şi să mistifice câţi-va tineri neesperimentaţi.

Cu aceşti oameni cred Ungurii, că au să zdrobască elementul românesc de pe suprafaţa pământului!? Ce ridiculi sunt şi ungurii şi slugile lor renegate.

Aceşti renegaţi au luat sarcina de a vorbi în numele poporului românesc şi a-se preface că apăra interesele acestuia.

E bine, să ştie toţi Românii, ce se petrece în tabera inamică; să ne oprim aşă dar puţin ochii asupra revistei «*Ungaria*», ce apare în Cluj, anul II-lea Nr. 13—14.

În art. I. se face un apel pentru esposiţia milenară.

Acest apel începe cu cuvintele :

«*Naţiunea* se pregăteşte a serba aniversarea a mia de la fundarea statului maghiar.»

Apelul e făcut pentru români în favorul *naţiunii*, care serbează şi care e — cea maghiară!

Românii sunt chemați așa dar să serbeze întemeierea *domniei, care-i line încâlțușă!* . . .

În articolul «*Ce are de făcut poporul român*» după-ce laudă pe Trefort, un inamic neimpăcat al naționalităților, și atacă cu violență pe fruntașii poporului românesc, zice :

«Intreb dar: Cine sunt apăsătorii poporului român și inimizii culturii acestuia ?

«Ungurii? Nu . . . căci ei fac multe jertfe materiale pentru creșterea copiilor sermanului popor; . . . apăsătorii și inimizii lui sunt ei (fruntașii români).»

Așa dar fruntașii români, cari cer ca din contribuțiunile de bani vërșate în casa statului de Români să se creeze în mod proporțional școli românești pentru români, sunt inimizii, iar *Ungurii*, cari impun Românilor limba lor și închid școalele românești, sunt amicii poporului românesc ?

Dar autorul articolului merge mai departe: El cere pe față, «*ca Români să învețe ungurește, căci limba română o știu de la mamă.*»

Și ce proba convingătoare zice :

«Alc-lalte naționalități: teuții, nemții, șvabii etc. vorbesc câte 3—4 limbi.»

În Transvania și Ungaria însă românii culti știu mai toți 2—3 limbi; *Ungurii singuri și renegații lor nu știu cât limba ungară.*

Ș'apoi adecă de ce n'am fi dreți? De ce am cere poporului românesc să învețe 3—4 limbi, și n'am cere și ungarilor să învețe și ei 3—4 limbi și în deosebi limba românească?!

Și de ce chiar d. *Maldovan Gergely* și cu slugile sale să remănă cu limba română cum au supt-o cu laptele mamei lor, (cum se probează din scrierile lor) și să n'o cultive, să n'o învețe cel puțin alătura cu limba ungară, limba stăpâni lor?! . . .

Ne mărginim pentru astăzi aici; în numerile viitoare vom arăta, că mercenarii ungurești pe lângă o rea-credință vedită, au și calitatea, de a fi de o ignoranță crasă, în tot ce privește istoria poporului românesc, moravurile lui, precum și starea morală intelectuală și materială a Românilor din regat.

Ei vorbesc de România, ca și când ar vorbi de o țeară din centrul Africii...

Să poftescă să facă o preumblare în ori-care parte a României. și se vor convinge cât sunt de retăciți; se vor convinge, că România e o țeară mult mai frumoasă, mai bogată, mai cultă, de cât Ungaria . . .

Toți Ungurii de *sânge*, cari au vizitat vr'o dată România, au încetat de a se folosi contra Românilor de *limbagiu*, de care se folosea numiții renegați.

Noi credem, că o vizită în România i-ar cura și pe ei de iubirea fanatică pentru unguri și Ungaria, ce le-a inspirat-o câți-va — fiorini ungurești.

R.»

* * *

«*Dacia*» gălățenilor e așezată sub direcțiunea unui comitet. De la un comitet omul crescut ar aștepta o obiectivitate, un cumpăt și o soriositate destinsă. Comitetul acela sub a cărui pază e așezată Dacia «liberalilor naționali» va fi compus dintre niște oameni scăpați din oare-care institut sanitar. Membrii comitetului, în favorul binelui comun, ar trebui trimiși lui Babeș, ca să-i oltuiască, nu cumva pagubă să facă în elementul sănătos românesc.

După părerea acestor miserabili noi am fi «niște români vânduți ungarilor», cari bățjocim «elementul românesc» «din regat și

Ungaria». Suntem «microbi» «renegați», «imbecili» «fără capacitate» și «fără poziție», voim a-l nimici elementul românesc de 10 milioane, care este mai «compact» și «mai civilizat» și «mai bogat decât ungurii». Apoi limbajul articolului al doilea din Dacia n'are păreche. La noi oamenii din pușcăria sunt mai curați la gură, decât membrii «comitetului» din «direcțiunea» Daciei gălățană, care face politica «liberalilor naționali». Cum pot vorbi acei «liberali-naționali» cari nu stau sub direcțiunea «comitetelor»?

Pentru ce suntem noi microbi, renegați, vânduți etc.? Pentru-că-l băjocorim «elementul» românesc, «suntem de o ignoranță crasă în tot ce privește istoria poporului românesc, moravurile lui, precum și starea morală intelectuală și materială a românilor din regat». Treanca-bleancă; frase goale, ocupățiuni de stil copilărești. Dovezi, dlor, din comitet! Dovezile Daciei: un apel din condeiul ministrului unguresc în care acest bărbat destins zice: «Națiunea se pregătește a serba aniversarea a mia de la fundarea statului maghiar». Oare ce poate fi de condamnat în asta propozițiune? Ministrul în statul unguresc n'are putere de a zice, că națiunea maghiară se pregătește la ceva? Ungurii nu sunt de o mie de ani pe pământul acesta? N'au drept d'a serba întemeierea statului unguresc?

Înainte ochilor nostri «elementul românesc» e mai scump decât ori și ce în lume. Acela care zice că noi băjocorum elementul românesc, ca renegați, ca vânduți ungurilor, sunt oameni coști pentru

temnițele țerei. Noi băjocorim oameni, lovim în oameni singulari plini de păcate, cari, mișei, apoi se învâlesc cu mantaua «elementului» românesc.

Pre noi nu ne ating titlurile împrăștiate de Dacia. Noi nu avem păreri noastre, de la cari ne vom abate niciodată. De 26 de ani ne luptăm, ca rumâni, ca binevoitorii poporului, cu dreptatea și adevărul în mână. Noi nu zicem că «elementul românesc e mai compact, mai civilizat și mai bogat, decât cel unguresc!» Vorbind așa mințim! Noi nu ni le laudăm păcatele nici nu le hulim virtuțile ungurilor; din contră zilnic arătăm în ce păcătuim, și laudăm virtuțile altor neamuri, ca ferindu-ne de tot ce e reu, să devenim în cultură la grad mai superior.

Și oare pentru ce sunt ungurii barbari, neculți, vandali în ochii rumânilor dincolo de Carpați? Pentru că 'și iubesc țara, și nu o sfârtică în dăraburi ca să-o împărtască între naționalitățile patriei! Și noi pentru aceea suntem vânduți ungurilor, și renegați pentru-că suntem de părere, că sfârticându-se țara ungurească în dăraburi ne am aprinde paie pe cap. Noi sub legile ungurești de mulți seclii am putut trăi ca rumâni; avem libertăți, școli naționale presă și biserică liberă; din lumina noastră am dat și principatelor și astăzi importăm o grămadă de învățați, de naționaliști buni, precum e și dl Alexandru Rad marele pedagog și marele rumân galațan, (doară și membru în comitetul Daciei) care fiind calic, odată cu ajutoarele familiilor ungurești a învățat.

Mai toți aceia din România, cari emigrând de la noi astăzi își țin de datorință a lovi în statul unguresc, au fost hrăniți cu pâine ungurească. Astăzi pe la școlile ungurești trăesc o grămadă de prunci ajutați de familiile ungurești. Încăpând de la bactereologul Babeș, Slavici și mulți alții mare parte toți acestia s'au hrănit sufletește și trupește din daruri ungurești. Diferință între noi și ei: Ei cred că numai așa pot trăi ca rumâni, dacă binefacearea unguurilor o vor răsplăti cu sudalme; noi credem că rumâni putem fi și dacă vom trăi în priecinie cu neamul unguresc de la care mult avem să profităm. A noastră iubire pentru unguri nui «fanatică», ci este iubire frățască. Noi nu-i urâm pre unguri după poruncă, după porunca lui Lucaci și altor ticăloși. Nu-i cunoscut între noi «fanatismul», — orbia sufletului, acest fanatism și orbiă se pot afla în tabăra contra-

rilor noștri, urând într'un mod fanatic unguurul numai pentrucă-i unguur.

Suntem cu totul mângăieți. Lesne putem fi oameni mari, naționaliști buni «apostoli naționali» înaintea Daciei, dacă am voi. N'am avea altă de făcut numai să răcnim prin lume — unguurii sunt vandali, barbari, plini de păcate! Neamul rumânesc e cult, e civilizată, e puternic fără de păcate. Iată ce lesne se poate mântui neamul rumânesc. Însă noi mai cu drag ni-l vom purta numele de «renegat» «vândut» folosind națiunei cu descoperirea păcatelor inamicilor, voind a-i amăgi, de cât să lăudăm păcatele în noi amăgindu-ne pre noi însine.

Acela care nu consințește în asta privință cu noi, e orb sufletește, sau face parte din comitetul Daciei.

Grig. Moldovan.

INȘTIINȚARE.

Toți acei stimați domni cari sunt în reștanță cu prețul de abonare, sunt rugați a-l trimite restul prin mandat postal administrațiunei.

Preoților și învățătorilor săraci Ungaria se va trimite pe an pentru 3 fl.

Administrațiunea.

Ungaria pe an 6 florini
Pe jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 14 franci.
Pe ½ an 6 franci.

Administrațiunea.



POSTA REDACȚIUNEI.

M. O. Sibiu. Hora lui Kossuth pe românia?
Iat-o :

Kossuth Lajos dă de știre
Regimentu-i spre perir;
Mai odată când va zice,
Toți cu dânsul ne vom duce. . .

Vivat țara mea!

Pică ploaia rotunzia
Lui Kossuth pe pălăria;
Precum ploia îl stropește:
Doamne așa-l alduște. . .

Vivat țara mea!

Ungaria mamă-mi este,
Kossuth Lajos tată-mi este;
Și din dragostea de mamă
M'am făcut taicii cătană. . .

Vivat țara mea!

Traducerea din ungurește de dl. Flóra Bozgan, avocat în Caransebeș.

X. Iva. Le am primit.

Fl. B. Caransebeș. Precum vedeți după poftă-
ve am făcut.

? ? *Budapesta*. Inzădar vă supărați. Fără bani
nu putem exista. Noi nu putem trăi din vânt. Pre
lângă toată supărerea și mânia binevoitori a trimite
banii de prenumerație.

A. Ploiești. Salutare!

G. G. București. Dvoastră sunteți dedați a
arunca umbră 'n lumină! Mai mare bine ați face
dacă ați arunca lumină în umbră.

D. Chipul lui *Lucaciu* îl avem în toată for-
ma: în temniță prinzind roșteul temniței; în bise-
rică lovind pe vlădica cu măciuca în cap; în Orfele
din București cu rumoasele pe genunchi și cu cham-
pagne pe masă; eșind din biserica catolicilor înge-
nunchind înaintea lui Fotiu; ținend băncutele de
intenții în mână etc. etc. Și pânăcând noi prădam
atâta bani pe d'aceste maculaturi figurate și rădicăm
pre un om gol la înălțimea cerului pentru că hu-
lește tot ce este unguresc, iată ce cetim în *Unirea*
(nr. 21), despre un geniu fonomenal românesc:

«Spre închiare amintește dl Ionescu, că inde-
plinindu-și datoria de pietate la mormintul colegu-
lui său, s'a abătut pe la Blăși, de care națiunea
română își leagă atât de multe și frumoase suveniruri.
Aci între altele a vizitat și mormintul lui *Cipariu*. Cu
măhnire amintește, că mormintul lui *Cipariu* nu are
decât o cruce de lemn. Această tristă priveliște i-a
stors jurământul, că nu va inceta să spună aceasta

Românilor, și mai ales Maiestății Sale Regelui ca
președinte onorar al academiei, până ce nu i-să va
ridica *părintelui limbisticului român un mausoleu*. *Cipa-
riu* nu e al Blășiului numai, ci și al României în-
tregi. Sperează tare, că-și vor împlini cei competenți
și această datorie națională, spre onoarea Academiei,
a cărei membru însemnat a fost *Cipariu*.»

Oare comparând viața acestor oameni (*Cipa-
riu* și *Lucaciu*) la ce rezultat ajungem? Un om gol,
desbrăcat, îmbătat de fluide spirituoase, și un om
frumos, întreg muncitor spre binele națiunii.

Porunca ultimă a lui *Lucaciu* adresată nați-
unii române, mai ales oamenilor îmbătați de boscoa-
nele întemnițatului, iat-o :

«Românilor! Eu popă catolic românesc vă po-
runcesc, ca să prenumerați la cartea-mi «*Viața lui
Fotiu*». Știți cine a fost acest bărbat? Acest bărbat
ne a despărțit de Roma și ne a trântit în brațele
grecismului. Inchinați-ve lui! Preț 10 fl. Banii vor
fi ai mei. Românule plânge și plătește!

Lucaciu m. p.

apostolul românilor cu portre'e
fără număr.

Românu! dacă toate aceste sunt bine făcute,
apoi atunci zdrobește-o crucea aurită de pre altarul
teu și nu te teme de pedeapsă!

G. V. București. Noi încă vom publica câteva
«portrete» ca să-și cunoască poporul bărbății lucră-
tori cu gura și cu mână scocioritori în pungă. Cre-
dem că mult vor fi plăcute.

Zălos. Aiud. Ne bucurăm. Salutările noastre!

A. A. D. Să va espeda în scurt timp.

S. Turda. Vă mulțămim.

C. A. Lugos. Poesii bune publicăm, n'avem
însă lipsă nici de uscături, nici de verdețe.

D. Sibiu. Despre «Foaia Poporului» vom face
amintire în numărul viitor.

O. Brașov. În numărul viitor se vor comunica.

Cuprinsul: Ziaristiceii române! Ele-
mente ungurești în limba română. (Dr.
George Alexi.) (Urmare.) Széchenyi și
poesia maghiară. (Urmare.) Cel diu ur-
mă stăpân al unei curți veche. (Urmare.)
Vitregimea școalelor și a învățătorilor
comunali din municipiul «*Bistrița-Nă-
să u d*». Memoriul asociațiunii generale a
israeliților pământeni. George Barițiu.
Vrajă. Academie română. Concursuri pen-
tru premii 1893. «*Dacia*» turbată.

Înștiințare. Posta redacțiunii.